సృజన

అధునిక సాహిత్య వేదిక

[త్రైమాసిక]

1967 ఫిబ్రవరి—ఏప్రిల్

నిర్వహణ

'సాహితీ మిత్రులు'

వెల: ఒక రూపాయి.

సృజన

ఆధునిక సాహిత్య వేదిక

[త్రైమాసిక]

2

1967 ఫిబ్రవరి—ఏప్రిల్

సంపాదకుడు

వరవరరావు

నిర్వహణ

'సాహితీ మిత్రులు'

ముఖపత్రం:

పి. సి. నరసింహారెడ్డి-'శక్తి'

వివరాలకు, ప్రత్యుత్తరాలకు:-
వరవరరావు
జడ్చర్ల (రైల్వే స్టేషన్)
మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా.

ముద్రణ
పార్వతి ప్రింటింగ్ ప్రెస్
జడ్చర్ల.

Printed and Published by Varavara rao for 'Sahithee Mithrulu' at Parvati Printing Press, Jadcherla (Rly. Stn)
Editor: Varavara rao

నాకు నచ్చిన వచన శైలి

శ్రీ శ్రీ

నాకు నచ్చిన వచన శైలి నాదే. మరొకళ్ల శైలి నాకు నచ్చదు. మొదట మొట్టమొదట నాకు నచ్చని వచనశైలిని గురించి మాట్లాడనీయండి.

కుకవులశైలి నాకు నచ్చదు. గవర్నమెంటాలిటీ నాకు నచ్చదు. డొంక తిరుగుబాట నాకు నచ్చదు. బుర్ర తిరుగుడుమాట నాకు నచ్చదు. రూపాయలు మాట్లాడే శైలి నాకు నచ్చనే నచ్చదు. ఆ రూపాయలు జేబుల్లోగాని బ్యాంకుల్లోగాని, ఇనప మందసాల్లోగాని, ఇతర చోట్లలోగాని– వినిపించే శైలి నాకు నచ్చదు.

ఇప్పుడు బోధపడిందనుకుంటాను ఏ శైలి నాకిష్టమో. ఇప్పుడు మాట్లాడతాను నాశైలిమీద నేను. నాశైలిపేరు. అనుకరణం, అభినయం– రంగుకు మొగం అద్దె కిచ్చిననటుడు రంగులు మారుస్తాడు. వాడు–కవిగారి మాటలకు తనవి చేరుస్తాడు. నాకు నచ్చనేనచ్చదు అలాంటి నటుడు వ్రాసేశైలి- మహానటుని శైలి–అదే నాశైలి. అందులో రైమూవుంది, రజనూవుంది. అదే నాశైలి. నాకు తెలుసు నామీద వచ్చే విమర్శలు. శబ్దగత ప్రాణం శ్రీ శ్రీ కవిత్వం అని. అర్థగత ప్రాణుల అనర్థ భాషఅది. శబ్దం ప్రథమం–అర్థం ఆతరువాత.

నాకు నచ్చిన వచన శైలినాదే. తతిమ్మాది వ్యసన శైలి. వచన శైలి. 'నాలాగ కందబంధ జ్వాలజాలాగ్ర సంవసత్ సత్గీతా లాలాపించే కవితా (శ్రీ) లోలుడు సహిస హీతి సిరిసిరిమువ్వా'- అని ఒకప్పుడు నేనన్నాను. కందం రాసినవాడే కవి. పందిని కొట్టినవాడే బంటు. సూకరా అంటే తిట్టు. శ్రీకరా అంటే ఒట్టు. ఇదేవచనం. రెండు నిశ్శబ్దాలు విసిరిన సరిగమ పదనిశల మీద నీడలు పరికించిన విలోల కల్లోలాలు అదే నావచనం అదే నారచనం.

కవి మాట్లాడే భాష వచనం. అది సంగీతం కానేకాదు. అదో విచిత్రమైన శైలి, నాశైలి. కావలసినంత సాహిత్యం సరఫరాచేస్తాను. అది ఆంధ్రులకి అర్పిస్తున్నాను. విశాలాంధ్రులకి అర్పిస్తున్నాను. ఆంధ్రుని హృదయం విశాలం ఆంధ్రుని మనస్సు విశాలం. ఆంధ్రుని దృక్పథం విశాలం. అది అణా బేడా పావలాలకి అతీతమైనది. అది నయాపైసాలనుంచి పురానా పైసాలదాకా ఆలోచిస్తుంది. కైసా? ఐసా! చెబుతా వినండి. ఒక్కసారి ఆంధ్రుల చరిత్ర జ్ఞాపకం చేసుకోండి. ఇదివరకు మేము నుడివినట్లు— *Sorry*! నాకు నచ్చని భాషలోకి మారిపోయాను. పొగడరా నీ తల్లి! మద్రాసునించి మధ్యాహ్నం బయలుదేరాను. జపం ప్రారంభించాను గూడూరు చేరేసరికి జపం విడిచి లొట్టల్లోపడ్డాను.

నాకునచ్చిన శైలి చచ్చిపోయిన జనార్దనరావు శైలి. ఇంకా బతికున్న ఈఈ శైలి. జనార్దనరావుకి అంత్య క్రియలు జరిపించారు కదూ! అద్దెవరికీ బోధ పడదన్నారు కదూ! అనుకున్నదంతా కాగితం మీదికి తీసుకురాలేకపోయాడు అదీ అతనిలోపం అన్నారు కదూ! ఇవాళ మళ్లీ చదవండి—ఉదయిని ఉపోద్ఘాతం.

జేమ్సు జాయిస్ వచనం చదివిన వారెవరు? దానిని జీర్ణం చేసుకున్న వారెవరు? నేనే J J వారసుణ్ణి. జే జే వారసుణ్ణి. పాపం! డిలాన్ థామస్ బతకవలసిన మనిషి. మనిషికి మరణం లేదు.

నన్ను నేను అక్షర లక్షాధికారిననుకున్నాను. మాటల కోటీశ్వరుణ్ణనుకున్నాను. ఈనాడు వచనమే కవిత్వం. కవిత్వమే వచనం. సరిహద్దులు చెరిగి పోతున్నాయి. ఈ సంగతి యింకా చాలామంది అర్థం చేసుకున్నట్లు లేదు. ఈనాటి కవిత్వం వ్యావహారిక వాక్కుకు చేరువలోవుంది. చెళ్లపిళ్లవారి వచనం చూడండి. తాపీవారి వచనం చూడండి. కవిత్వం అనే కవచం ధరించిన వచనంవాళ్లది. కవుల వచనాల్లో కూడా కవిత్వం వుంటుంది. అకవులు, కుకవులు ఎంతో ఛందోవ్యాకరణాద్యనేకావసర బంధాలతో వ్రాసినా అది నిశ్శబ్దం నిరర్థకం.

"తాగడం, తెగవాగడం, ఊరేగడం, చెలరేగడం...." అని నేను రాశాననుకోండి. ఇందులో వ్యర్థపదం ఒక్కటీ లేదు. పైగా అనుప్రాస క్రీడ వుంది. కాని, సహజ సౌందర్యవతియైన యువతికి అలంకారాలు అనవసరమైనట్లు కవి వాక్కుకి కట్టుబాట్లు లేవు. ధనవంతుని భార్య ఒంటినిండా ఏడువారాల నగలు ధరించవచ్చు. కాని నాజూకు తెలిసిన నవీన నాగరిక లలన ముక్తసరిగ ముప్పేటహారాలు ధరిస్తుంది.

"సమకాలిక జీవితమే సత్కవితా వస్తువు అస్పృషీ కురవీ చచ్చినవంటి పడి చస్తురు" అని ఒకప్పుడు నేనన్నాను. వ్యాకరణం గురించికూడా నేనన్నది ఇది.

"వ్యాకరణంతోకుచ్చుకు కాకవులారేగుతారుకానీ సుకవుల్ వ్యాకృతి ఆకృతి మార్చే సేకావ్యాలల్లగలరు సిరిసిరిమువ్వా".

ఈనాటి కవిత్వం స్పీడు. రష్యన్ రాకెట్ స్పీడు. అనగా రామబాణం స్పీడు. ఈనాడు కవిత్వం మాట్లాడుతుంది. పాడుతుంది కూడా—కాని ఆపాట సంగీతానికి అతీతమైంది. అందుకు ఉదాహరణగా అల్లసాని పెద్దనగారి ఉత్పల మాలిక చదివి నా ప్రసంగం ముగిస్తాను. ఆనాడు ఆయన కవిత్వం గురించి అన్నమాటలివి. నాటి మర్యాద ప్రకారం గణబద్ధంగా ఉన్నాయి తప్ప అదంతా వచనమేనని నా ఉద్దేశం. వినండి చదువుతా—

'పూత మెరుంగులున్..................

.... సారె సారె కున్।'

(ఉగాదినాడు ఆలిండియా రేడియో, హైదరాబాద్ కేంద్రంలో 'నాకు నచ్చిన వచన శైలి' అనే విషయంపై జరిగిన చర్చలో శ్రీశ్రీ చదివిన వ్యాసం.)

వేగుంట మోహన ప్రసాద్

రెండు గీతాలు

'సంప్రదాయ బద్ధకవిత ఇక కొత్తగా
చెప్పేదేమి లేదని విశ్వసిస్తున్నాను.'

ద్విభాష్యం

పద్యంలో ప్రతి పాదం
చీకట్లో మలుపు దూసుకుపోయే నల్లలారీ ఎర్రకళ్లు
పద్యమ్మొత్తం
సర్కసువాళ్లాకాశంలో వేసే దొంగల్ని పట్టే గొప్ప వెల్తురు.

నువ్వువె య్యిచెప్పు,
చివరికి మనందరం చింతాక్రాంతులమయ్యే ఉంటాం
ఓరబ్బాయ్
ఇదంతా రామదాసు చెరసాల ఎండావానా నర్తనశాల.
మరేం చేస్తాం,
మరిగే నీళ్లల్లో పటిక బెల్లం రాయివేసి ఆవిరిపట్టు.
నెట్టు యిది మరీ లంకణాల బోటు.
తెలుసుకో సర్వనామాలూ గర్వనామాలే.
తూచి చూచి వెయ్యి పోపులోకి మసాలా.
లాగిపెట్టి కొట్టు లెంపకాయి వాడాకతాయి.
సౌరంగ మార్గంలో రైలుబండిలో దురంతం
ఈ భూమికొక్కొంచెం పైగా నిల్చుని వెల్గునునియోన్
పోలీసు వాడి అర్ధగజం టార్చి అరమైలు పరుగెట్టును
అనందలో మనిషి అంతదూరం గెంతును.

విలయంలోంచి లయంలోకవలోకించి తనలోని
వికలంలోకి కలాన్ని ముంచి
సత్యాన్నీ సౌందర్యాన్నీ తుంచి సర్వజనానేకాన్నీ
ఏకాన్నీ చీల్చి దుఃఖించి దుఃఖమూలాన్ని యోచించి
అక్కసుకొద్దీ శపించి కృంగి కృశించి నశించి
ఇత్యదులీతి బాధలు పడి నీవాడిగా నావాడిగా
మనందరి సొదల్నీ వ్యథల్నీ తన పద్యాలుగా అచ్చువేసి
నాలుగు రాళ్లచ్చుకొని
దుఃఖాన్వేషణలో మళ్లీ పధ్నాలుగు టీ కప్పుల్ని తన్ని
నిరంతరం వ్యథ పొంది
గుండె పగిలో మెదడు నెత్తురు కక్కో వక్షం చీలో
విధి చీకటి వీధిలోకి తాటాకు టపాకాయలా పేలి
నారాయణా
కనీసం చివరి పద్యమైనా చెప్పకుండానే
ఢాంమ్మని చచ్చేసేవాడు కవి.

పద్యమూ అంతే
అడవిలేని చెట్టులేని గూడులేని పిట్ట
ఆకాశంలోకదే పోత నువ్వెంత వెల్తురు నొక్కినా దాని
రెక్కల్ని కాల్చదు సరిగదా పిట్టనేలమీద మరివాలదు గగనంలో
ఆనంద దుఃఖ హేతువులనంతాలు అనవగాహనాలు
రాపోదామ్మరి,

లేచి నిలబడి పడు

మా ఎకరన్నర మాగాణి నేలలోంచి
ముఖాలు మొలుస్తున్నయ్.
పిక పిక పిట్టలాడుకొనే మంచులోపలా, బయటా, చుట్టూతా,
నువ్వు పుల్లలు ఎర్రగా, గొలుసులు గొలుసుల్లా అంకెల ఆకారాల్లో
ముఖాలకి ప్రదక్షిణలు చేస్తున్నయ్.
చివుర్చిన చేతులు పూసేపూలు, నెత్తురు రేకులు
అబ్బా! మందారాలు!!
కానీ పాపం నుసి, రక్తపు ధూళి
రాయిహి మంటూ వీస్తుం దిక్చలిగాలి
బలమైన కళ్లకీ మృదువైన చేతులకీ కాచిన విత్తనాలు ఆ గాలికి
చెల్లాచెదరయి జిల్లేడు దిబ్బల్లోనూ నారు మళ్లల్లోనూ
మళ్లాపటి మొలుస్తున్నాయి ముఖాలు
ముక్కు పుడకల్తో నొక్కుల జుత్తుతో.

వస్తువులు క్రింద పడ్తాయన్నాడో ఆపిల్ తిన్నవాడు.
కాదు,
ప్రాకుతయ్, క్రీపుతయ్,
లోపల్నించి తొల్చుకుంటూ, తల్చుకుంటూ తన్నుకుంటూ,
భూమిని పెగ్గించుకుంటూ ప్రసవ్వేదనల్ని పడ్తయ్.
ఆ ముఖం యొక్క ముక్కుల్లోని పడిసెం క్రిములు
దేశంలో దశదిశలా వ్యాపిస్తాయ్.
ముఖ్యంగా పెదవులు వ్యాధి ప్రదానాలు.
నీడల్లేరే కళ్లల్లోకి ఎక్కణ్ణించి వస్తాయో నీళ్లు
మొక్కల్లాగుతూ, చప్పరించే మేకాల నోళ్లల్లోంచేమో.
దుర్విదగ్ధ మానవ ప్రతిబింబం శవం.
చివుర్చిన చేతులు పూసిన మందారాలు యీసంవత్సరం
ఎకరానికిరువైనాలుగు బస్తాలు,
గడ్డీ, శవం, గాదం చేసినవాడికే, నాకే.

నాకు జాలల్లా టపటప చినుకులు పడినప్పుడే.
ఇంకా వేళ్లైనా తన్నుకోక మొలక ముంజేతుల్తో తల్లిని గిర్తున్నప్పుడు
ఒక్క చినుకు జివ్వున పడినా నేను దహించుకుపోతాను.
అందుకే వానచుట్టూ మంచుచుట్టూ పిట్టలగ్గిపెట్టెలు గీస్తాయ్.
ముంగాళ్ల మీద కూచుని ముసలాణ్నేమో చిత్రంగా చూస్తుంటాను.
నన్ను గుర్తు పట్టి గాల్లోపడుకుంటయ్.
నీ నిమ్మతోట, పసుపు పొలం, పుగాక్కంపెణీలేంజేసును
నా మానవతా మాగాణి ముందు।
ప్రతి శిరస్సూ వెయ్యినొక్క రూపాయి నా చేలో.
నీ పుగాకు పిలకణాకాణీ.
క్రొత్తగా తవ్వే కాలవొచ్చినా రా....నా
మా చేతులు విచ్చే గోళ్లమీంచి జారే మందారపు మంచే చాలు
చివరికి లయం మాత్రమే మిగుల్తుంది నాకు
ముఖాలు మొలిచి మొక్కలు పెరిగి నన్నానమాలు పట్టటమే నాకానందం.

కానీ యీ గడ్డీ గాదం జనప కట్టల్ని తినే రాబందులే లేవు,
అందుకే నేలోకదే ఎరువు, బ్రతుకే అరువు.
నన్ను కోవకు సిటీ బస్సుల్ని సిల్కు చీరల్ని కించిస్తున్నానని
చివికి చింకి పోయిన గడ్డే బలం కొత్త చర్మానికి, పసిహాపకి.
అర్ధరాత్రి గంటలు కొట్టే వాడికేమున్నది ఆనందం
ఇనుము నుండి విచ్చిత్తి పొందే ధ్వని చక్రాలకే సుఖమో దుఃఖమో
విత్తనంలోంచి పగిలిపోయి ఆకులూ పూలూ వేరైపోయే
సురభిళానికే సుఖమో దుఃఖమో మరంత గర్వంగా పెట్టుకోకు
తలలో పూలు దారిలో దొరికేనెవరికైనా రాలిపడిన తల।
ఒక్కనాడూ శైశవాన్ని మర్చిపోకు మనమింకా నేలావండా ఎదుకునే పిల్లలం.
ఏనాడూ శవాన్ని మర్చిపోకు మృత్యువుని కొంచెం కొంచెం కాకెంగిలి చేసేపిల్లలం
ప్రేమల గోళీకాయల్ని జేబులో దాచుకునే పిల్లలం
పాముల పుట్టలోంచి మా ఎకరన్నర మాగాణి మట్టిలోంచి పుట్టిన ప్రియతమా
నన్నానమాలు పట్టేవా?

నాతో మాట్లాడిన నది

దాశరథి

నది
నాతో మాట్లాడింది
తరగలు
శబ్దాలు
ఇరుదరులు
కర్తాకర్మలు
ప్రవాహం
క్రియ

నది
నాతో మాట్లాడింది
చేపలు అంతరార్థాలు
ఇసుక
'ధ్వని'
ఇంతకీ అది చెప్పిందేమిటి?
అది చెప్పింది

భూత
భవిష్యద్
వర్తమానాలు
తనకు తెలుసని
తెలిస్తే తెలియనీ
నాకు

భూతం లేదు
భవిష్యత్తు రాదు
వర్తమానం పోదు.

నేను
నదిలోని నదిని
గదిలోనిగదిలాగా—
సొదలోని సొదను
మాటలోని మాటను
పాటలోని పాటను

నది నాతో
తన బాధ చెప్పుతుంది
తన గాథ విప్పుతుంది
పాములా నా మీద
పాకుతుంది.
కరుస్తుంది
విషం కురుస్తుంది
పు వ్వులా విరుస్తుంది
నన్నే వరిస్తుంది
నా వైపు వస్తుంది.

పట్నాల్లో నది ఎవడిక్కావాలి?
నది దాటి నది
నా దారి నేను
పడవ మీద వెళుతుంటే
గొడవ గొడవగా వుంటుంది
పట్నం నదితో పోట్లాడు తుంది

నది డొక్కలో గుచ్చుతుంది
నది పట్నాన్ని నరుకుతుంది
దొరక్కుండా వురుకుతుంది
నదికీ పట్నానికీ మధ్య
నలిగి పోతున్నాను నేను
పట్నం నాతో మాట్లాడదు
పట్నం నన్ను బాధ పెట్టదు
నన్ను పట్నం నిరాకరిస్తుంది
ఇష్టం లేనట్టు వుంటుంది
నిశ్శబ్దంగా వుంటుంది
దాని నిశ్శబ్దంలో
దగా వుంది
నది నన్ను వేధిస్తుంది
నా గుండెల్ని శోధిస్తుంది
అప్పు డప్పుడూ రోదిస్తుంది
నాకు నది అంటే ఇష్టం.
యౌవ నోల్బణంతో
అల్ల కల్లోలం చేసే
ప్రౌఢలా
గాఢంగా కౌగిలించుకుంటుంది నది.
నది లేని వూరు
గది లేని ఇల్లు
పొద లేని అడవి
ఎద లేని మనిషి
ఎవడిక్కావాలి!

జీవితానుభవంలో హేతువాద దృష్టి.

—సురవరౌళి

(ఈ శీర్షికతో ఒక చర్చను కొనసాగించాలని మా సంకల్పం. పాఠకులనుండి, రచయితలనుండి ఈ విషయంపై అభిప్రాయాలను ఆహ్వానిస్తున్నాం. —సృజన)

ఈ శీర్షిక కింద ఏదన్నా రాయాలనుకున్న వ్యక్తికి ఎదురయ్యే సమస్యలు రెండు. మామూలుగా ఏదైనా మంచి విలువైన వ్యాసం రాయాలనుకున్నప్పుడు విషయాన్ని అధ్యయనం చేయడానికి లభించే గ్రంథ సంచయం ఈ వ్యాసరచయితకు బొత్తిగా లభించదు. శీర్షికలోని రెండవ భాగానికి సంబంధించి కావలసినంత రిఫరెన్సు సామాగ్రి లభించవచ్చును కాని మొదటి భాగం జీవితానుభవానికి సంబంధించింది కనుక పుస్తకాల్లోంచి 'కొటేషన్స్' ఇవ్వడం అసాధ్యం. ఏమైనా కొటేషన్సు ఇవ్వ దలుచుకుంటే ఇక జీవిత అనుభవాలలోనుంచే ఇవ్వాలి; అలాంటి పని విస్తారంగా చేసినట్లయితే అంతా స్వాతిశయ ప్రకటన అయిపోయే ప్రమాదంకూడా ఉంటుంది. ఇదిలావుండగా జీవితానుభవాలు మూసపోసినట్లు ఒకేరకంగా ఉండవు; రకరకాలగా ఉండటమే కాక విభిన్నంగా, వైరుధ్యంగానూకూడా ఉండటంకద్దు. ఇదంతా శీర్షికలో మొదటిభాగాన్ని గురించిన సమస్య. ఇక రెండోభాగానికి వచ్చినా అదే చిక్కు. జీవితానుభవంతో మేళవించి 'హేతువాదదృష్టి' అంటే ఇది అని ఖచ్చితంగా చెప్పడం కూడా కష్టమే. భారతీయ వేదాంతం అంతా హేతువాద బద్ధమనేవారూ; కాదు అదంతా హేతువాద భిన్నము అనేవారూ ఉన్నారు. రెండు వాదాలవాళ్లకూ బోలెడంత తర్కం, హేతువాద బద్ధమైన వివరణ ఉంటాయి. హేతువాదబద్ధమైన వాదనచేసి చార్వాకులు నాస్తికవాదాన్ని, బౌద్ధులు అజ్ఞేయవాదాన్ని. అద్వైతులు ఆస్తికత్వాన్ని స్థాపించారు గదా! ప్రతివారూ తమవాదమే హేతుబద్ధమైనదని వాదిస్తున్నారు కదా!

అందాకా ఎందుకు, హస్తసాముద్రికం, జ్యోతిషం—శాస్త్రాలనీ; కాదనీ వాదించేవారు మన దేశంలోనేకాక ప్రపంచమంతటా ఉన్నారు.

ఈ పరిమితులన్నిటికీలోనై ఈ వ్యాసాన్ని రాయవలసి ఉన్నది. ఆదర్శానికీ అనుభవానికీ మధ్య సిద్ధాంతానికీ ఆచరణకూ మధ్య, చెప్పేదానికీ చేసేదానికీ మధ్య అంతరం ఉండటం సహజం. తొలుత పేర్కొన్నవాటికి పరిమితులు ఉండకపోవటం చివర పేర్కొన్నవాటికి పరిమితులు ఉండటం ఇందుక్కారణం. అయితే యీ రెంటి మధ్య అంతరం ఉండటాన్నే సహజం అన్నాను. కాని వైరుధ్యం ఉండటం క్షమించరాని నేరం. వైరుధ్యం ఉండటం అంటే చిత్తశుద్ధి లోపించడం, బలహీనతకు దాసుడై పోయి, ఆ బలహీనతలను సిద్ధాంతాలుగా తన తెలివి చేత, తర్కజ్ఞానం చేత నిర్వచించి తన్నుతాను, ఇతరులను వంచించడం.

నేను నాస్తికుణ్ని, కనుక హేతువాదిని. నా అనుభవాలు కొన్నింటిని పేర్కొన్నట్లయితే ఈ వ్యాసానికి కావలసిన కొటేషన్సు రూపొందుతాయనుకుంటున్నాను.

1954 ప్రాంతం. నేను హైద్రాబాద్‌లో సెక్రెటేరియట్‌లో ఉద్యోగం చేస్తున్న రోజులు. హస్తసాముద్రికం శాస్త్రం కాదని అప్పుడూ, ఇప్పుడూకూడా నా దృఢమైన అభిమతం. నిర్ధారణకు నిలిచేదే శాస్త్రీయసత్యం. హస్తసాముద్రికం అలానిర్ధారణకు నిలువదని నా అభిమతం. ఓ రోజున క్యాంటీనులోకూచుని టీ తీసుకుంటున్న సమయంలో 'లేబర్' డిపార్టుమెంటులో సూపర్నెంటుగా పనిచేస్తున్న ఒకాయనకు నన్ను మరోమిత్రుడు పరిచయంచేశాడు. ఆ పరిచయంలోనే నాకు హస్తసాముద్రికంలో నమ్మకంలేదనికూడా చెప్పాడు. ఆ నూతన మిత్రుడు నాహస్తరేఖల్ని పరిశీలించ కుతూహలపడ్డాడు. నేను మొదట అంగీకరించలేదు. 'మీకు ఫలితాలు చెప్పడానికి కాదు; నా పరిశీలనకోసం—పరిశోధనలకోసం....' అంటూ ప్రాధేయపడితే చివరికి చూపించాను. తన పరిశీలనేదో తాను చేసుకొని నోరు మూసుకోవచ్చునుగదా! భవిష్యత్తులో జరుగబోయేవంటూ రెండు విషయాలుచెప్పి వాటిని నోట్‌చేసుకొమ్మని కూడ హెచ్చరించాడు. నేను నవ్వి ఊరుకున్నాను. అతను చెప్పిన తర్వాత కొన్నాళ్లకు అతను చెప్పినవాటిల్లో ఒకటి నిజమైంది. అది నిజమైనప్పుడు వెంటనే ఆ విషయం అతడు చెప్పిన సంగతి నాకు గుర్తుకువచ్చింది. ఇలాంటి సందర్భాలను తట్టుకోవడానికి, ఆవేశానికి లోనుకాకుండా ఆలోచనను పెంచుకోవడానికి ఎంత

సాహసం కావాలో నాకు బోధపడింది. తర్వాత అలాఅతడు చెప్పిన విషయాన్ని యదార్థంకాకుండాచెయ్యాలన్న పట్టుదలపెరిగింది.... (ఇలా పట్టుదల పెంచుకోవడం కూడా శాస్త్రీయమార్గం కాదు సుమండీ!) నా పట్టుదలసాగలేదు. అతను చెప్పిన రెండో విషయం జీవితంలో జరుగుతుందని చెప్పిందికాదు; 'టి. బి.' తో చనిపోతానని చెప్పాడు, అదింకా రుజువు కాలేదు కాని .... ఈ సంగతి తెలిసిన చాలా మంది మిత్రులు నన్ను ఇప్పటికీ బి. సి. జి. చేయించుకొమ్మని బలవంతం చేస్తూవుంటారు.

జీవితానుభవంలో హస్తసాముద్రికం రుజువైందికదా! అయినా దాన్ని శాస్త్రంగా స్వీకరించనని మొండికివేయడం హేతువాద దృష్టి ఎలాఅవుతుంది? అని కొంత మంది మిత్రులు నాతో వాదనచేసిన సందర్భాలు అనేకం ఉన్నాయి. హస్తసాముద్రికం గాని, జ్యోతిషంగాని, తేలు మంత్రంగాని, అది శాస్త్రీయమా కాదా అని పరిశీలించే పద్ధతి తనపట్ల ఒకసారో రెండుసార్లో అదినిర్ధారణ అయిందా కాలేదా అని చూసుకున్నంత మాత్రాన సరిపోదు. ఉదాహరణకు 'తేలుమంత్రం' శాస్త్రీయమా కాదా? అని పరిశీలించదలుచుకున్నప్పుడు ఎవరన్నా ఒక మాంత్రికుడితో మనం ఉండి పోవాలి. అతను మంత్రంవేసిన ప్రతి సందర్భాన్నీ నోటుచేసుకుని దాని ఫలితాన్ని నోటు చేసుకోవాలి. ఇలా ఆ మాంత్రికుడు అతని జీవితకాలమంతా మంత్రాలు వేసిన వేలాది, లక్షలాది సందర్భాలనూ, వాటిఫలితాలనూ లెక్క వేసుకొని చూడాలి. నూటికి నూరుపాళ్లు నిర్ధారణకు నిలిచినప్పుడే అది శాస్త్రమౌతుంది. 'నిప్పు' నూటికి నూరుపాళ్లు కాలుతుంది కనుకే 'నిప్పు' కాలడం శాస్త్రీయ సత్యం. హస్తసాముద్రికం జ్యోతిషం విషయంలోకూడా అంతే.

నాకు చిన్నప్పుడు 'దమ్మ' రోగం వచ్చిందట. ఎన్నిరకాల వైద్యం చేయించినా తగ్గలేదట. అప్పుడు మా అమ్మ తిరుపతి దేవునికి మొక్కుకొని, కాలికి వెండి కడియం వేయించిందట. ఆ తిరుపతి దేవుని పేరుమీద అలా కడియం వేసుకున్నవాళ్ళు ఎప్పుడో ఓ సారి తిరుపతివెళ్లి ఆ కడియాన్ని అక్కడ అప్పగించిరావాలట. నేను మెట్రిక్యులేషనులో ఉన్నప్పుడు........ (అప్పటికి నాస్తిక దృక్పథంతో నాకు తొలి పరిచయం ఏర్పడింది) ఆ కడియాన్ని తీసేసి మా ఇంటివాళ్లకు ఇచ్చివేశాను. వాళ్ళు కోప్పడ్డారు; ఏడ్చారు; రెండు రోజులు అన్నంపెట్టలేదు. అయినా నేనాకడియాన్ని తిరిగి ధరించలేదు. మరినాకు 'దమ్మ' రోగం తిరుగతోడలేదే!

నేను జంధ్యప్పోగులు తెంచి పారేసినప్పుడు, మొలదారం తెంచుకున్నప్పుడు, తలిదండ్రులకు మా అన్నయ్య తద్దినాలు పెడుతూవుంటే మడికట్టుకుని ఆయన పక్కన కూచోకపోవడమే కాక హోటలుకెళ్లి ఉల్లిగడ్డకూరతో టిఫిన్లు చేసివచ్చినప్పుడు, మా అక్కయ్యలు, వదిన, ఇతర ఆప్తులు కోపగించుకునేవారు; ఏడ్చేవారు; అన్నం తినకుండా సత్యాగ్రహాలు చేసేవారు; ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటామని (బావిలో పడతామని, ఉరి పోసుకుంటామని) బెదిరించేవారు. నేను మాత్రం ఇంతవరకూ లొంగలేదు.

ఇలాంటి సందర్భాలలో కొంత మంది ఒకవాదం చేస్తారు. 'నీకు నమ్మకం లేదునరే, నీ ఆప్తులకోసం ఒక్కనిమిషం తద్దినం దగ్గర మడికట్టుకునికూచుంటేనేమి? జంధెం మెడలో ఉంచుకుంటేనేమి, ఒక్కపూట తినకపోతేనేమి, ఒక్కరోజు కాళ్లకు పసుపు రాసుకుంటేనేమి. నీకోసం వాళ్లెంతగా కష్టపడుతున్నారు?— వాళ్లకోసం నువ్వీమాత్రం చెయ్యలేవు? అని. వినోబాభావే చెప్పిన మాట ఒకటి గుర్తుకొస్తుంది నాకు. "భగవంతుడు సత్యమయుడు, ప్రేమమయుడు అని అంటారు; కాని ఈ రెంటికీ కుదురదు; అతనేదో ఒక్కటే కావాలిగాని ఈ రెండూ కావడం అసంభవం." అంటాడాయన. సత్యాన్వేషణకు ప్రేమ అడ్డుపడుతుందన్నమాట. ప్రేమకు అతీతుడైనవాడే సత్యాన్వేషణ చేయగలడన్నమాట. అయితే సత్యాన్వేషణకు అడ్డురాక దాన్ని ఆచ్ఛాదితం చెయ్యకుండా సత్యాన్వేషణకు దోహదం చేయగలదే సమగ్రమైన ప్రేమ అన్నసంగతి వినోబాకు తెలియదు. సత్యము – ప్రేమ పరస్పరాశ్రితాలై, పరస్పరపోషకాలు కావాలి. అలా అయితేనే అది సమగ్రప్రేమ— అది నిజమైన సత్యాన్వేషణ.

ఇంకొక అనుభవం ఉదహరించి ఈ వ్యాసాన్ని ముగిస్తాను. నా స్వంత అనుభవం కాదు మరోమిత్రుడు చెప్పింది.

అర్ధరాత్రి అడవిలో కారు ప్రయాణం చేస్తూఉన్నారు, వెన్నెలలేదు కాని, ఆకాశంనిండా చుక్కలుండటంవల్ల మరీ చీకటిగా కూడాలేదు. నడిదారిలో కారు టైరు బ్రస్ట్ అయింది. ఆ ప్రాంతాల్లో దయ్యాలుంటాయని, ఆ అడవుల్లో మనుషుల్ని తినే రాకాసులున్నాయని అప్పటికే ఆ చుట్టుపట్ల వదంతులున్నాయి. మరో టైరు అమర్చేలోగా అలా వెళదామని రోడ్డు కిందికి దిగి పక్కగా ఒక ఫర్లాంగుదాకా

నడిచాడు. దూరాన పెద్దగా అంగలు చాపుకుని ఓ నాలుగు నిలువుల మానవాకారం కనబడింది. ఏమిటో చూద్దామని మరో నాలుగడుగులు దానిదిశగా నడిచాడు. ఇతను వేసిన ప్రతి అడుగుకూ, ఆముందున్న ఆకారంకూడా ఒక అడుగు ముందుకువేసి ఈయన వైపే వస్తున్నట్టు అనిపించింది. చేతిలో టార్చిలైటుకూడా లేదు. ధైర్యం సడలకుండా ముందడుగువేశాడు. ఆ ఆకారమూ ఇటువైపు అడుగులు వేస్తున్నట్టు తోస్తూనేఉన్నది. చివరికి ధైర్యం బిగపట్టుకుని కళ్ళు మూసుకొని ఆ ఆకారం ఉన్న వైపుకు గబగబా నడిచాడు. తన శరీరానికి టక్కున ఏదో తాకింది. కళ్ళుతెరచిచూశాడు. ఇందాక తనకు మానవాకారంగా గోచరించింది ఎండిపోయిన మ్రోడు అని తేలింది. అతను ఆక్షణం ఏమాత్రం ధైర్యం కోల్పోయినా ఆ 'వూహాకల్పిత భీకరాకారం' అతన్ని తినివేసేదే.

ఇలా చెప్పుకుంటూపోతే ఎన్ని అనుభవాల్నయినా చెప్పవచ్చు. ప్రొఫెసర్ హాల్డెన్ చనిపోయినప్పుడు ఆయనింటిచుట్టూ మూగిన ఆయన శిష్య బృందం అంతిమ యాత్రకోసం వారుపట్టిన పట్టుదల... దేనికీ లొంగని ఆయన సతీమణి గుండెనిబ్బరం.... అందరికీ తెలిసిన విషయమేకద।

ఈ వ్యాసాన్ని పొడిగించకుండా చెప్పాలనుకుంటే మొత్తం విషయాన్ని రెండు మాటల్లో చెప్పవచ్చు— జీవితానుభవంలో హేతువాద దృష్టి కలిగిఉండటానికి ఆత్మ విశ్వాసం, సాహసం చాలా అవసరం;

రెండవది, జీవితానుభవంలో హేతువాద దృష్టి కలిగి ఉండటానికి ప్రేమ, జాలి మొదలైన తాత్కాలికోద్రేకాలు అడ్డువస్తూఉంటాయి— వాటిని జయించాలి.

అసలు వ్యక్తికి తన విశ్వాసం ఎంత బలంగాఉంటే పై రెండు అంతగా ఆలపడుతూ వుంటాయి.

❀

చిమ్మ చీకటిలోనూ వెలుగును అనుభూతి చెందే పక్షివంటిది విశ్వాసం.

—రవీంద్రుడు.

మాదీ మీవూరే మహారాజకుమారా

సి. వి. కృష్ణరావు.

మాదీ మీవూరే మహారాజకుమారా
గోచికి పేలిక లేక
గుడిశల గుంపులలో పెరిగిన
బాలురలో ఒకణ్ణి నేను.

లోకుల లోగిళ్ళకు
ఆకుల కట్టలు అందించినప్పుడు
అనామకంగా తిరిగిన ఒకణ్ణి నేను.

తొలిదుక్కికి గట్టు వెంట
పండిన పొలాల మంచ నీడ
గవ్వలు గుచ్చిన మొలత్రాడు
ముఖ్యాభరణంగా ఎదిగిన
మీ వూళ్ళో ఒకణ్ణి నేను.

ఉవ్వెత్తున వీచిన గాలికి
ఎగిరిన తాటాకు ముక్కలా
చలి వేడిమిల తాకిడికి
వణికి వేసరిల్లిన వాణ్ణి నేను
మాదీ మీవూరే మహారాజ కుమారా.

తెల్లగుర్రం కుదించి నిన్ను
లేడెలో పడేసినప్పుడు
చూడడానికి వచ్చిన తొంభయిమందిలో
ఒకణ్ణి నేను
చిన్నబాబు పోతుంటే
'తోవలో నీవెందుకని'
తరిమి కొట్టబడి తూలనాడబడిన
తెరువరిని నేను.

రైతుకొడుకు రామయ్యావారు
శెట్టికొడుకు శీతయ్యావీరు
రాజుకొడుకు యువరాజు మీరు
ఎవరికొడుకు వీడెవడోనని
ఎందరో ఎరుగరు నన్ను.   మా దీ॥

మీ బాబుగారి తాత మహా మంచివారు
మా ముత్తాతల ముఖ్యుల పిలిచి
మీ మక్తాలో మమ్ముల బసచేసినారు
మీ బాబుగారి తాత
శివరాత్రిన మరణించిన పుణ్యుడు
మా ముత్తాతల మరణాలకు
తిథులేవో తెలియవు।   మా దీ॥

తరువాత నుంచి నేటి వరకు
మమ్ముల పోతే పొమ్మనమని
లేకుంటే నిత్యం మీ ప్రహారీ గోడకు నీడన
నిల్చుండమనని నిముషం లేదు.

మా ముత్తాతలు ముప్పయి మందట
మరి నేడు మువ్వల గజ్జల మొలత్రాళ్ళను
చూచుకొని మురిసే దిగంబరులం
మూడొందల మందిమి
మునుపిచ్చిన జాగాలోనే
మురిగిన ఈగల్లాగా
మనుగడ మనకిక్కడ గాదని
మనమూ మానవులమేనా యని
మంచియనే మృగతృష్ణలో
మన్నుతున్న వాణ్ణి నేను.   మా దీ॥

బుల్లి బాబు మీ తమ్ముడు
బలే మంచి వాడని
మా పిల్లలలో పంచిన బొంగు బియ్యం
మాసరాలో చెప్పుకుంటారు.

బుల్లి బాబు బళ్ళోకెళ్తాడని
బళ్ళో పిల్లలలో మహారాజున్నాడని
పంతులు పాలపాగాలో బంగరు ఝరీ మెరిసిందని
బాలకులన్నారు గాని
మా బడి మరి చిన్నది
బళ్ళో పిల్లలు పసి కందులు
బుల్లిబాబు మర్నాడే
బొంబయి చదువుకెళ్ళాడని
వింటూ యీ బడి మీదని
మనకిక్కడనే నెలవుందని
మాకూ విద్యలు ఉచితంగా నేర్పాలని
ముందు ముందు మహా మహులు
కుగ్రామంలో పుట్టారని
ఒకడన్నది వింటిని నేను మా వీ॥

నీ మనసున ఏముందో గాని
మా బ్రతుకుల చిత్రాలు
మీ తివాచీలపై కళాకారులు చెక్కారి

మీ భవనపు బొమ్మలో
తోటల పూపులపై తేనెటీగల చలనం
తాడి చెట్టు మొదట్లో
మూడడుగుల మూడుగుడిశల గడపల్లో
వాడి కొడవలిని తీవ్రంగా తూలనాడే

మా పడుచుల వయ్యారం
మల్లన్న దేవునికి మణుల మాణిక్యాలబదులు
మేమందరం ఒలకబోసిన
మంచి కుంకుమ బంగరు పసుపు
మీ తివాచీల బొమ్మల విన్యాసంలో
మీ పదఘట్టనలో నలగననను నోరులేనిదైన్యంలో
మూలన నక్కిన ఒకణ్ని నేను
ప్రతి గడపన చుట్టాలని
ప్రతి బంధువు పినతండ్రియని
నే నెప్పుడు నమ్రత తో
నలుగురినీ పలుకరించి
నిన్నూ చూద్దామని నే నొచ్చినపరి
నీకేదో వ్యాసంగం నిండిందని
నీ తీరిక ఏలిక తీరిక యని
మళ్ళీ మాయింటికి మరలిపోతి మాదీ॥

మా తండ్రికి చూపందదు
మా ముత్తవ్వ వంగిన విల్లంబు
మొన్న నీవు మాగ్రామం వచ్చావని
మందలించి పోదామని
మురిశారుగాని
మీ ఉచ్చైశ్రవం ఒక్కసారి
మూపున మిమ్మందుకోని
నీ మందలింపు తడవుగా
చేసిన పయనంలో
మా మందలింపు తరలింది వెనుకకు
మాదీ మీఘారే మహారాజ కుమారా।

ఆధునిక చిత్ర లేఖనం

సంజీవదేవ్

వస్తువు, రూపం, రంగు, ఈ మూడూ దృశ్య జగత్తులోని విశేషాలు. వస్తువు ఏదో ఒక రూపాన్ని కలిగి వుంటుంది. రూపం ఏదో ఒక రంగునుకలిగి వుంటుంది. కనుక ఈ మూడూ అవినాభావసంబంధంలో అనుబద్ధమై వున్నాయి. అయితే ఈ అనుబద్ధతను విడదీయటంలోనే చిత్రకళ ఆవిర్భావం.

వస్తువును పారిశ్రామికశిల్పి నిర్మిస్తాడు. వస్తువు నుండి రూపాన్ని వేరుచేసి చిత్రిస్తాడు వాస్తవవాది అయిన చిత్రకారుడు. ఇక రూపాన్నుంచి రంగును విడదీసి చిత్రిస్తాడు కల్పనావాది అయిన ఆధునిక చిత్రకారుడు.

వస్తువు ప్రాధాన్యత దాని ఉపయోగంలో వుంటుంది. రూపం ప్రాధాన్యత దాని రచనా సౌందర్యంలో వుంటుంది. ఇక రంగులోని ప్రాధాన్యత దాని సంవేదనలో వుంటుంది. ఆధునిక చిత్రకళలో మూడవది ప్రాధాన్యం.

ప్రతి ఉద్యమంకూడ అది ఉద్భవించిన కాలంలో ఆధునికమే. క్రమేణ కాలచక్రంతోపాటు మానవుల మనసులలోని మార్పులతోపాటు ఉద్యమం తన ఆధునికత్వాన్ని కోల్పోతూ పురాతనత్వాన్ని చేపడుతూవుంటుంది.

ఆధునిక చిత్రకళ అనేదికూడ అంతే. ఆధునిక చిత్రకళలోని ఆధునికతకు అప్పుడే వయసు ముదురుతూంది. ఇక కొంతకాలానికి అది ఆధునికం అనుపించుకోక పోవచ్చు. అప్పుడు చిత్రకళలో మరోవిధమైన ఆధునికత ప్రవేశిస్తుంది. దాన్నికూడ ప్రథమంలో అప్పటివారు వ్యతిరేకిస్తారు. కొందరకు క్రొత్త ఒక వింత పాత ఒక రోత. అదేవిధంగా మరికొందరకు పాత ఒక వింత క్రొత్త ఒక రోత. అందుకు రెండవ తెగవారిని గురించి కాళిదాసు అంటాడు. "పురాణమిత్యేవ నసాధు సర్వం, నచాపికావ్యం నవమిత్యపథ్యం... ...." పాతదైనంత మాత్రాన అంతా మంచిదీ కాదట. క్రొత్తదైనంత మాత్రాన కావ్యం చెడ్డదీ కాదట. ఈ దృక్పథం తోనే ఆధునిక చిత్రకళను సమీపించాలి.

అసలు ఆధునిక చిత్రకళ మూలాలు 1789లో జరిగిన ఫ్రెంచి విప్లవం నుండి గోచరిస్తాయి పరోక్షంగా. ఒక చిత్రకళ యేమిటి, సాహిత్యం, సంగీతం, నాట్యం ఇంకా జీవితానికి సంబంధించిన ప్రతి రంగంలోనూ పద్దెనిమిదవ శతాబ్దపు ఫ్రెంచి విప్లవం యూరపులో గొప్ప మార్పులను తెచ్చింది. ఈ విప్లవం ఒక విధంగా సంప్రదాయాల మీద రీతి రివాజుల మీద ప్రతి నియమబద్ధతమీదా కూడ తిరుగుబాటే ఇదే చిత్రకళలో కూడ ప్రతిబింబించింది. కళా రంగంలో ఏ నూతనరీతి ప్రవేశించినా అది ఫ్రాన్సులోనే జరిగేది.

ఆధునిక చిత్రకళ మూలాలు పద్దెనిమిదవ శతాబ్దంలోకి విస్తరించివున్నాకూడ అసలైన ఆధునిక చిత్రకళ ఇరవైయోశతాబ్దానికి చెందిందే అని చెప్పాలి. ఆధునిక చిత్రకళకు పరోక్షంగా జన్మదాత పాల్ సజాన్ అయినప్పటికీ ప్రత్యక్షంగా జన్మదాత పాబ్లో పికాసోయే.

క్లాసిసిజం, రొమాంటిసిజం, రియలిజం, ఇంప్రెషనిజం, పాయింటలిజం, మొదలయిన రీతులను దాటి చిత్రకళ పోస్టు ఇంప్రెషనిజంలో ప్రవేశించింది. పోస్టు ఇంప్రెషనిజం అనేది ఒక ప్రత్యేకరీతికాక ఇంప్రెషనిజంకు తరువాత ఉద్భవించిన అనేక రీతులు. ఈ పంథాలో విన్సెంట్ వాన్‌గో, పాల్‌గాగిన్, పాల్ సజాన్ ప్రముఖ పాత్ర వహించారు.

ఈ పోస్టు ఇంప్రెషనిజం ఉద్యమంలో బయలుదేరిన ప్రధానరీతి క్యూబిజం. దీని సూత్ర నిర్మాత పాల్ సజాన్ అయినప్పటికీ దీనికి ప్రత్యేక రూపాన్ని ప్రసాదించి క్యూబిజాన్ని స్థాపించింది పాబ్లోపికాసోయే. పాల్ సజాన్ 1906లో మరణించాడు పాబ్లోపికాసో 1907లో తన క్యూబిస్టు చిత్రాన్ని నిర్మించాడు. పాల్ సజాన్ దృశ్య ప్రకృతిని రేఖాగణితపు రూపాల్లో చూచి బాహ్యజగత్తులోని ప్రతి రూపమూకూడ ఘనాకృతిలోనూ, స్థంబాకృతిలోనూ, వలయాకృతిలోనూ వుంటుంది అన్నాడు. అయితే పికాసో నిర్మించిన క్యూబిస్టు విధానానికి సూత్ర ప్రాయంగా సజాన్ వాక్కులు సాయ పడినప్పటికీ పికాసో తన క్యూబిజానికి నిజమైన ప్రేరణపొందింది ఆఫ్రికన్ నీగ్రోల దారు శిల్పాలనుంచే.

నేడు ఆధునిక చిత్రకళా రూపంలో జగత్తంతావ్యాపించివున్న చిత్రకళ క్యూబిజంతోనే ఆరంభం. **క్యూబిజం అంటే** చిత్రంలోని రూపాన్ని క్యూబ్ లేక ఘనాకృతుల రచనలతో నిర్మించటం అని. ఇటువంటి చిత్రాన్ని చూడగానే ప్రథమంగా గోచరించేవి అందులోని ఘనాకృతులే. తరువాత వాటితో నిర్మించిన రూపం ప్రత్యక్షమవుతుంది. క్యూబిజానికంటే రెండు సంవత్సరాలు ముందే ఫావిజం అనేచిత్రరీతి ఒకటి బయలుదేరింది—ప్రసిద్ధ చిత్రకారులైన మాతిస్, డ్యూఫీ అనేవారి ఆధ్వర్యమున. ఫావ్ అంటే ఫ్రెంచి భాషలో అడవి జంతువైన జింక అని అర్థం. ఈ విధానంలో చిత్రించే వారిని అడవి జంతువులు అని ఇతర్లు వెక్కిరించ సాగటంతో ఈ చిత్ర విధానానికి ఫావిజం అనే నామకరణం నిలిచిపోయింది. ఈ విధానంలో చిత్రకారులు వస్తువును చూపటానికి కాక రంగుల కాంతినీ, రేఖల లయనూ చూపటానికే ప్రాధానంగా చిత్రించేవారు. ఇదొక స్వేచ్ఛా రచనగా రూపొంది మిగతా ఆమనిక ఇజంలతో పాటే ముందుకు సాగింది.

1912 ప్రాంతంలో క్యూబిజానికి దగ్గరగా ఇటలీలో ఫ్యూచరిజం అనే ఉద్యమం బయలు దేరింది. దీని స్థాపకుడు ఇటాలియన్ కవి ఆయన మారినెత్తి అనే ఆయన. ఇందులో గతీ, వేగం మొదలైన వాటిని చూపే యత్నాలు కనిపిస్తాయి. వాస్తవానికి ఈ ఫ్యూచరిజం అనేది చిత్రకళలోకంటే సాహితీ కళలోనే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం వహించింది.

అటు తర్వాత జర్మనీలోనూ, ఆస్ట్రియాలోనూ ఎక్స్‌ప్రెషనిజం అనే చిత్ర విధానం బయలుదేరింది. బాహ్య ఆకృతులకు కాక తమ మనోగతభావాలకే రూపకల్పనచేయటం ఈ విధానంలోని ప్రాధాన్యత. నార్వేజియన్ చిత్రకారుడయిన ఎడ్వర్డ్ మంచ్, మెథిగ్లియానీ, సౌటీన్, క్యాడిన్ స్కీ మొదలయినవారు ఈ విధానానికి చెందినవారు.

1924లో సర్రియలిజం అనేది జన్మించింది. ఇది చిత్రకళలోనూ, సాహితీ కళలోనూకూడ సమంగా రాణించింది. దీని ఉత్పత్తికి పరోక్షంగా సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్ స్థాపించిన **మనో** విశ్లేషణ (*Psycho-analysis*) కారణం. అచేతనలో దాగివున్న గుప్తభావాలు సాంఘిక బంధనాలకు లోబడక అవకాశం చూసుకొని స్వప్న జగత్తులో వాస్తవ రూపాన్ని దాలుస్తాయి. ఇందులో దేశకాలాల అడ్డంకులుండవు. ఇటాలియన్ చిత్రకారుడు జార్జియోదిచెరికో, పాల్‌క్లే అనే స్విస్ చిత్రకారుడూ సాల్వదార్‌దాలీ

అనే స్పానిష్ చిత్రకారుడూ సుప్రసిద్ధ బ్రిటిష్ చిత్రకారుడైన గ్రాహం సదర్లాండ్ మొదలైనవారంతా సర్రియలిస్టు చిత్రకారులే.

అటు తర్వాత చిత్రకళ నైరూప్యవాదం (*Abstractionism*)లో ప్రవేశించింది. ఈ విధానపు చిత్రాలలో మనకు పరిచయమైన రూపాలే బాగాగోచరించవు. ఇందులోనివన్నీ రూపంలేని రూపాలే! ఇందులో విషయ వస్తువుకు తావులేదు. అన్నీ రేఖలా, రంగులా, ఇంద్రజాలాలే. ఇటువంటి నైరూప్య చిత్రాలను చూచి ఆనందించటం కష్టం. కారణం, అందులో ప్రేక్షకునికి పరిచయమైన రూపం ఒకటీ గోచరించదు. అంతా అపరిచిత నైరూప్య జగత్తే! ఇది సంగీతంలో రాగాలాపన లాంటిది! రాగాలాపన ఏ విషయవస్తువునూ అభివ్యక్తపరచలేదు. ఏ అర్థాన్నీ వివరించదు. అయినా అది శ్రోతలకు ఆనందాన్ని ప్రసాదిస్తుంది, శుద్ధనాదం ద్వారా! నైరూప్య చిత్రకళాలక్ష్యంకూడ ఇదే. ఏ విషయవస్తువునూ చిత్రించక కేవలం రంగులద్వారా, రేఖలద్వారా ప్రేక్షకునికి ఆనందం కలిగించాలనే.

నేడు అమెరికాలో ఆధునిక చిత్రకళ అనేది ఇంకా మరెన్నో రూపాలలో యాక్షన్ఆర్టు అనీ, పాప్ ఆర్టుఅనీ, ఆప్ ఆర్టుఅనీ వాడుకలో వుంది. ఆధునిక చిత్రకళ నేడుఒక విశ్వజనీన చిత్రకళగా సాగిపోతుంది. దేశ విభేదాలు ఇందులో గోచరించవు. ఏ దేశపు చిత్రకళ అయినా ఒకే విధంగా గోచరిస్తూ ఉంటుంది. ఇందుమూలముగా కొంత వైవిధ్యం అగోచరం అయిపోతూంది.

నేడు వాడుకలోవున్న ఆధునిక చిత్రకళను ప్రధానంగా రెండుగా విభజింపవచ్చు. ఒకటి ఫిగరెటివ్ లేక రూపమయకళ; రెండవది అబ్స్ట్రాక్ట్ లేక నైరూప్యకళ. అయినా నేడు ఆధునికకళ అనగానే నైరూప్యకళ అనే అర్థంగా వ్యాప్తిలోవుంది. ఆధునిక రూపమయకళకు భారత దేశంలో ఎం. ఎఫ్. హుస్సేన్ ప్రతినిధి. అయితే ఆధునిక చిత్రకళలోని రూపాలుకూడ సహజ రూపాలుగా వుండక వికృత రూపాలు గానే వుంటాయి. సహజత్వంలో కంటె అసహజత్వంలోనే ఎక్కువ ఆనందం వున్నదనే రససిద్ధాంతం వీరిని ప్రేరేపిస్తుంది.

విశ్వంలోని అన్నిదేశాలలోవలెనే భారత దేశంలో కూడ ప్రతిభాన్వితులైన ప్రఖ్యాత ఆధునిక చిత్రకారులున్నారు. వారందరి పేర్లనూ ఇక్కడ వల్లించటం

అసంభవం. ఆంధ్ర దేశంలోకూడ ఎక్కువగానే వున్నారు—ఆధునిక చిత్రకారులు. వీరిలో ఇద్దరు ప్రముఖులు విదేశాల్లో యశోచంద్రికలతో ప్రకాశిస్తున్నారు. ఒకరు ఎస్. వి. రామారావు, రెండు-కృష్ణారెడ్డి. ఎస్. వి. రామారావు తన నైరూప్య చిత్రణ ద్వారా పాశ్చాత్య కళామర్మజ్ఞుల ప్రశంసలనందుకున్నారు.

ఆధునిక చిత్రకళ ప్రపంచంలో ఇంతవ్యాప్తిలోవున్నాకూడా సంప్రదాయపరులు దీనిని ఇప్పటికీ విమర్శిస్తూనే వున్నారు. అయితే సంప్రదాయబద్ధమైన కళను ఆధునిక కళాకారులుకూడ విమర్శిస్తున్నారు. మానవ జీవితంలో రూపమూ అవసరమే. నైరూప్యమూ అవసరమే. కనుక సంప్రదాయబద్ధమైన చిత్రకళా అవసరమే. నైరూప్య చిత్రకళా అవసరమే. ఈ రెండూ పరస్పర విరోధం లేకుండా సహజీవనం చేసి నప్పుడే మానవ సంస్కృతి సక్రమ సంస్కృతి అయ్యేది.

నేడు ప్రతి చిత్రకారుడూ ఆధునిక చిత్రకళనే చిత్రించాలనే ప్రయత్నం మూలంగా మౌలిక రూపకల్పనగల ఆధునిక చిత్రకళలో అనుకరణచాలా ప్రవేశించింది. అయితే సంప్రదాయ బద్ధమైన చిత్రకళలో అనుకరణ లేదనీ కాదు. సంప్రదాయ బద్ధమైన చిత్రకళను అనుసరిస్తున్నాకూడ తాను అనుకరిస్తున్నదేమిటో చిత్రకారునికి తెలుసు. కాని ఆధునిక చిత్రకళను అనుకరిస్తూంటే తాను అనుకరిస్తున్న దేమిటో చిత్రకారునికి తెలియదు.

ఏది ఏమైనప్పటికీ మనం నివసిస్తూన్న పరమాణుయుగానికి అంతరిక్షసంచార యుగానికీ, స్వేచ్ఛానురక్తిగల ప్రజాతంత్ర యుగానికీ ముక్తచ్ఛంద కవితాయుగానికీ అన్ని విధాలా సరిపోయింది ఆధునిక చిత్రలేఖనం.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో, విజయవాడ సౌజన్యంతో.)

❀

దిక్ లు రెండు:

శూన్యంలోంచి

ఇప్పుడు తటస్థమైన నీ స్వభావం
మహమ్మారిలా నీ జనులకు వ్యాపించింది.
అన్యాయాలను—అహంకారాలను
ఇక్కడ ఇంతదాకా పెరగనిచ్చి
చేతగాని తనాన్ని క్లోరిన్‌లా
రిజర్వాయర్‌లో కలిపి
త్రాగిస్తున్న ఈ నీటి కొళాయిలు,
మరి ఆనీరు త్రాగక తప్పదు!

రోజూ నల్లుల్లా పీల్చి
నతికే నీ పరిస్థితుల పట్ల
నాకూ వుంది సానుభూతి.

దంతపు పేటికలో
జీవితాన్ని భద్రపరచుకోవాలనే ఆరాటం
కాఫీ కప్పు అంచున వొరసుకొని
నీ పెదాల్లోకి పారే జీవితమై
తిరిగి—తిరిగి సుడిగుండమై
నీలోని మత్తుకోసం బ్రతికే నీవు
క్రిమి పరిణామంలో పయనిస్తుందని
సమకాలీన సమాజంతో సంధి చేసుకున్నావు!

అది కుళ్ళి లుకలుకలుగా తేలిపోతోంది
నీలోని శూన్యం నిన్ను కమ్మేసింది
నీవన్నీ అయోమయపు ఆలోచనల మేడలు!
నీకూ—నీవాళ్ళకు అంతుచిక్కని దారులు!
మనిషి అహాన్ని మించిన ఈ ఎత్తైన భవనాలు
ధనం—కామం—కీర్తి కండూతి నాచులా కరచుకుంది
బరికివేసేయ్ నిర్భయంగా!

నీ చుట్టూ శిథిలమైన—
మానవ దేవాలయాలలో అలుముకుంది చీకటి
వెలిగించు కరదీపికలను
గుండె-గుండెలో ఉజ్వలమైపోని.
స్వేచ్ఛాగానం చేసే ఆగొంతులోని
గుండెల ఆర్ద్రిత అలలలోకి
నీవూ-నేనూ బ్రతికేరోజులకోసం.

—నిఖిలేశ్వర్.

★

ఆహ్వానం

మతం పిల్లంగ్రోవి స్వరమేళన సిద్ధాంతాల మైకంలో
పడి మనిషిని మందిరాల చర్చుల మసీదుల గోడల
పునాదుల్లో మరిచిన మహామహా ప్రవక్తలు
సూక్ష్మగ్రాహి కాలం దేవుడు కనికరించి అంది
చ్చిన భిక్షాపాత్రల అట్టడుగున పేరిన చిలుంనాకి
ప్రబోధాల నాల్కలు తెగ్గోసుకొని ఆకలి దాహం
తీరక అంతా జీవసమాధుల్లో కొంతైనా మిగలక
మట్టిలో కలిసిన మరుక్షణం మహా మానవుడి
ఆవిష్కరణ జరుగుతున్న తరుణం యిది ఓ నా
దేశ దేశ ఆత్మల్లారా ఒక్కసారి అంతర్వేదనా
వాహిని సంగీతం వినిపించుకుందాం రండి

చెరబండరాజు

★

ఆశాకిరణం

-తిలక్

వెంకటేశ్వర్లు తిరిగి తిరిగి ఒంటిగంట దాటాక యింటికి వచ్చాడు. అతనికి ఎక్కడా బియ్యం దొరకలేదు. ఇంక దొరకవనీ తాను సంపాదించలేననీ తెలిసికూడా ఊరికే వెర్రిగా పిచ్చిగా అలా తిరిగాడు. ఆకలీ, నిస్పృహా శీతకాలపు మధ్యాహ్నపు ఎండా — మూడూ అతన్ని విమూఢుణ్ని చేశాయి. ఆఖరికి ఓ బియ్యం కొట్టు వద్దకు వెళ్ళాడు. యాచించాలని అతని ఉద్దేశ్యం. కాని 'బస్తా ఎంత?' అనిఅడిగాడు. షాహుకారు యితని వెర్రి వాలకాన్ని చూసి ఓ క్షణం సందేహించి 'ఎనభై రూపాయలు' అన్నాడు.

'ఓహో' అని వెనక్కి తిరిగాడు వెంకటేశ్వర్లు. దారిలో సత్రం అరుగుమీద కూర్చున్నాడు కాస్సేపు. ముష్టివాళ్ళు కుండల్లో అన్నం వండుకుంటున్నారు. వాళ్ళకేసి ఆశగా యీర్ష్యగా చూశాడు. అతనికి తెలీకుండా కన్నీళ్ళువచ్చాయి. చిన్నప్పుడు ఏడిస్తే అమ్మా నాన్నా ఓదార్చేవారు. ఇప్పుడు పెళ్ళాం తిడుతుంది. పిల్లలు తెల్లబోయి చూస్తారు. అతను ఆకలికీ ఏడువలేదు. బియ్యం దొరకలేదనీ ఏడవలేదు. అతను నిస్సహాయుడై ఏడ్చాడు. అతని ఏడుపుకి బలంలేదు. గుండెల్నీ గాలినీ చీల్చుకుని కొండలలో ప్రతిధ్వనించే ఆక్రోశం కాదు. బురదలోఉన్న వానపాము మీద అడుగేసినప్పుడు ఆ వానపాము గిలగిలలాడి నీరసంగా నిశ్శబ్దంగా చచ్చిపోవడం లాంటి ఏడుపు. అసమర్థుడి అసహ్యమైన ఏడుపు.

కళ్ళు తుడుచుకొని అలాఅలానడిచి వంతెనదాటి కాలవవొడ్డున కొంతదూరం నడిచి మళ్ళీ వెనక్కితిరిగి ఊళ్ళోకి అక్కడనుంచి తిన్నగా యింటికి వచ్చాడు. భయం భయంగా యింట్లో అడుగుపెట్టాడు. వీళ్ళందరికీ ఏమని చెప్పడం? వీళ్ళందరూ— పెళ్ళామూ అయిదుగురు పిల్లలూ ఏ ఆకలి వల్లనో చచ్చిపోయి పడివుంటే అతనికి ధైర్యమూ కులాసా కలిగేవి. వాళ్ళు బియ్యం తేలేదేమని అడగరు. నిందాగర్భంగా కసిగా దీనంగా తనకేసి చూడరు. కాని వాళ్ళలాగ చచ్చిపోలేదు. నడవలో నేలమీద

భార్యకొంగు పరుచుకొని వుంది. ఇతను రాగానే కళ్ళుతెరచి శూన్యంగాచూసి మళ్ళీ మూసుకుంది. 'అమ్మయ్య' అనుకుని గదిలోకి వెళ్ళబోయాడు. పెద్దకూతురు జయ గోడనానుకుని వొళ్ళో చంటివాణ్ణి వేసుకుని కూర్చుంది. ఆమె వాసాలకేసి చూస్తోంది తడిలేని పెదవులతో. తక్కిన పిల్లలెక్కడున్నారో కనపడటం లేదు. వెంకటేశ్వర్లు కూతురికి కూడా కనబడకుండా పెరట్లోకి వెళ్ళాడు. నూతి లోంచి నీళ్ళు తీసుకుని కాళ్ళూ ముఖమూ కడుక్కొని బాదంచెట్టుకింద చతికిలబడ్డాడు.

అతనికి వొంట్లో నీరసం ఎక్కువవుతున్నట్టనిపించింది. ఒక క్షణమాత్రం నుయ్యీ, బాదం చెట్టూ, చెట్టుమీద కాకీ గుండ్రంగా తిరిగాయి. అలాగే ఎండుటాకుల మీద మేను వాల్చాడు. అతనికి వొళ్లు బిగుసుకు పోతూన్నట్టు, చచ్చిపోతూన్నట్టు అని పించింది, భయంవేసింది. చచ్చిపోవాలన్న ఆలోచన అతనికి చాలసార్లు కలిగింది. కాని యిలాగ వార్నింగ్ లేకుండా చచ్చిపోవడం కూడా చాతకానివాడిపని అనిపించింది. 'నేను వెధవని, వెధవన్నర వెధవని, చచ్చు వెధవని' అనుకున్నాడు. అతనికి కళ్లమ్మట బొట బొట నీళ్ళుకారాయి. 'బాబూ పేదవాణ్ణి. రెండు రోజుల్నుంచి తిండిలేదు. కొద్దిగా బియ్యం యిప్పించండి. బాబూకరుణించండి' అని బియ్యం కొట్టువాణ్ణి వేడు కుంటే యిచ్చేవాడేమో! ఎందుకుతానాపని చెయ్యలేకపోతున్నాడు? తాను చాతకాని వాజమ్మ కాబట్టి. మష్టి వాళ్ళు బతుకుతున్నారు. కాకులూ గాడిదలూ బతుకుతున్నాయి. తనే బతకలేక పోతున్నాడు.

ఇంటికి రాగానే భార్య తనని తిడుతుందని అనుకున్నాడు. కాని ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. అతనికో అనుమానం కలిగింది. వీళ్ళందరూ ఎక్కడేనా బియ్యం సంపాదించి వండుకుతిన్నారా? మరి తనకి పెట్టలేదేం? ఎవరూ పిలవరేం? అతనిలో ఆశ కదలింది. మెల్లగా లేచి వంట యింట్లోకి చప్పుడు కాకుండా వెళ్ళాడు. అన్నం గిన్నె మూతతీసి చూశాడు. లోపల అన్నంవుంది. ఓ పక్కగా యింత ఏదో పచ్చడి కూడావుంది. ఇటూ అటూ భయంగా చూసి పచ్చడితో అన్నం గబగబా కలిపి నోట్లో పెట్టుకో బోయాడు. గభాల్న తలుపు తోసుకొని అతని భార్యవచ్చి అతని రెక్క పట్టుకొని వెనక్కి లాగింది.

'ఉదయం అనగా బియ్యం తీసుకొస్తానని వెళ్ళావు. ఇప్పుడొస్తావా! నేనూ పిల్లలూ ఏమౌతామనుకున్నావు. పాపం పెద్దపిల్ల ఎన్ని కొంపలో తిరిగి ఓ అర్ధశేరు బియ్యం ఎలాగో తీసుకొచ్చింది. లేనిదే నిన్నరాత్రి తిండిలేక యిప్పుడూలేక నీకళ్ళ చల్లగా పిల్లలు చచ్చి వుండేవాళ్ళు. నీకేం ఎక్కడో యింత బొక్కి వుంటావు. వెర్రివెధవ నాలుగోవాడు యిన్ని మజ్జిగ నీళ్ళు ఎవరినేనా అడిగి తెచ్చుకుంటానని వెళ్ళాడు అన్నం తినకుండా. వాడికోసం అట్టేపెట్టిన అన్నం దొంగలాగా వచ్చి కాజేద్దామనుకున్నావా! కన్నకొడుకు కడుపునే కొడదామనుకున్నావా?' ఆమె చాలా గట్టిగా ఆవేశంగా అరచింది. అంతలోనే అక్కడ కూలబడి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. వెంకటేశ్వర్లు నరనరాలు పీక్కుపోయాయి. అతనికేదో అసహ్యం—నోట్లో ఏదో అశుద్ధం పెట్టినట్టు—కలిగింది. అతని మీద అతనికే అసహ్యం కలిగింది. అతనికి పెళ్ళాన్ని చూస్తే జాలికలిగింది. కాపురానికొచ్చిన కొత్తలో ఆమె ఎంతో శాంత మధురంగా వుండేది. ఇప్పుడెందుకిలా అయిందో అతనికి తెలుసును. అతను ఓదార్చాలనుకున్నాడు. ఏదో చెప్పాలనుకున్నాడు. కాని అక్కడినుంచి మళ్ళీ వీధిలోకి వెళ్ళిపోయాడు—

అతను తిరిగి సత్రం వద్దకు వెళ్ళి అరుగుమీద ఓ మూలగా కూర్చున్నాడు. ముష్టివాళ్ళు కొందరు అరుగులమీద పడుకుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. ఎవరి తాటాకు కుండలూ బట్టలూ వాళ్ళదగ్గర వున్నాయి. మాసిపోయిన చీలికలైన బట్టలూ సంస్కారం లేని జుట్టూ సిగ్గూ సభ్యతా లేకుండా కనపడే దుమ్ము కొట్టుకపోయిన వొళ్ళూ—మురికి కాల్వల్లో గుంపులు గుంపులుగా కూడే ఓరకం పురుగుల్లా వున్నారు. తననీ తన బట్టల్నీ చూసుకున్నాడు. వాళ్ళకీ అతనికి ఎంతో తేడా కనపడలేదు. అయితే వాళ్ళు బతుకుతున్నారు. ఎలాగో అలాగ బతుకుతున్నారు. ఇంత అసహ్యంగా ఎందుకు బతకడం! బతుకుమీద ఇంత మమకారం ఎక్కడ నుంచి పుట్టుకొస్తుంది? కాళ్ళూ కళ్ళూ లేకపోయినా రోడ్లవారదేకుతూ 'అమ్మా కబోదిని' అంటూ అరుస్తూ ఆక్రోశిస్తూ చస్తూ ఎందుకు బతుకుతాడు? ఈ బతకడంలోని ఆకర్షణలో ఉన్న దగా అతనికి చటుక్కున తెలిసినట్టనిపించింది. ఇది పచ్చిమోసం. వెధవల్ని చేసి చేసి, చేపల్ని చేసి గాలానికి కట్టి ఒక్కొక్కసారి నీటిలో ముంచుతూ ఆశపెడుతూ ఎవడో యింతమంది మనుష్యుల్ని కొంచెం కొంచెం చంపేస్తున్నాడు, ఏడిపిస్తున్నాడు, చిత్రవధ చేస్తున్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు దీర్ఘంగా నిట్టూర్చాడు. అతను చచ్చిపోవాలని నిశ్చయించు

కున్నాడు. బతకడంకన్న బరువైన బాధైన దింకొకటి లేదనిపించింది. తాను బతకలేడు, తనకుటుంబాన్ని బతికించలేడు. తాను చాతకానివాడు. తనలాంటి నిర్భాగ్యుల్ని నిరుపాయుల్ని దేవుడెందుకు పుట్టించాలి. సత్రం గోడనానుకుని కళ్ళుమూసుకుని తన జీవితాన్ని పర్యావలోకనం చేసుకున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు.

తనకీ కష్ట పరంపరలు తన ఉద్యోగం పోవడంతో ప్రారంభమయాయి. ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో మేష్టరై ఉన్నన్నాళ్ళు ఏదోవిధంగా తిండి గడి పోయేది తనకీ తన కుటుంబానికీ. కాని తాను తెలివి తక్కువవాడు. వెర్రివెధవ నిదే స్కూళ్ళ యినస్పెక్ట్రిస్ కొంగు పట్టుకు ఎందుకు లాగుతాడు? తనకేం దుర్బుద్ధిలేదని అంటే ఎవరు నమ్మతారు? ఆవిడ రెండు రోజులూ ఇనస్పెక్షన్‌కు వచ్చితనతో హాస్యం చేస్తూ ఎందుకు మాట్లాడింది? తననీ తన క్లాసునీ పరీక్షిస్తూ ఎందుకు అలానవ్వేది? తనని యింటికి రమ్మనమని అన్నిపనులు ఎందుకు పురమాయించేది. తనంటే ఇష్టం; తనంటే సదభిప్రాయం వుందనుకున్నాడు. ఆఖరి రోజున తనక్లాసులోకి వచ్చేసరికి తాను నిద్రపోతున్నాడు. నిజానికి అప్పుడే కునుకు పట్టింది. ఆమె తన్ని చెడామడా తిట్టింది. పిల్లల్ని ప్రశ్నలువేస్తే అందరూ తెల్లబోయినుంచున్నారు. ఆమె రౌద్రాకారం తాల్చింది. తక్కిన మేష్టర్లందరూ చూస్తూవుండగా 'ఇదేం దూడల్నికాయడం కాదు వెంకటేశ్వర్లుగారూ. మీకు బ్లాక్ మార్కు వేస్తున్నాను' అని చెప్పి వెళ్ళిపోతోంది. తనకి భయంవేసింది. ఆమె వెనకాలే రోడ్డుమీదికి పరుగెత్తాడు, 'మేడమ్ మేడమ్' అంటూ ఏవిటో కంగారు పడిపోయాడు తను. వినిపించుకోకుండా వెళ్ళే ఆమెని కొంగు పుచ్చుకొని 'మేడమ్' అంటూలాగాడు. ఆమె పైట వూడిపోయింది. అందరూ పక్కున నవ్వారు. ఆమె 'బ్రూట్, బీస్టు' అని నిప్పులు కురిపించి వెళ్ళిపోయింది అంతే. తన ఉద్యోగం ఊడిపోయింది ఆమె పైటకన్న బహిరంగంగా అంతకన్న శాశ్వతంగా!

అలా పైట పట్టుకోవడం, లాగడం ఎంత తప్పో తనకి తెలియక కాదు. తన కంగారులో తనకేంచేసినదీ తెలియదు. ఆమెను నిలబెట్టి ప్రాధేయపడాలనే అతని వుద్దేశ్యం. కాని తాను దురదృష్టవంతుడు! అందుకే పెళ్ళాం దగ్గర్నుంచీ తనని వెధవ కింద వాజమ్మ కింద చూస్తారు.

తర్వాత ఏదో ట్యూషన్లు కుదుర్చుకున్నాడు. కాని ఏవీనిలబడలేదు. తనలో లోపం ఏమిటో ఒక్కొక్కటే తన దగ్గర మానివేశారు. ఎన్నో ఉద్యోగాల కోసం

ప్రయత్నించాడు. దొరకలేదు. దొరికినవి నిలబడలేదు. తాను అభిమానాన్ని చంపుకున్నాడు. సినిమాగేటు దగ్గర టికెట్లు అమ్మాడు. ఆ ఉద్యోగమూ ఊడిపోయింది. సంచీలో అప్పడాలు సాంబారు పొడుమూ వేసుకుని యింటింటా తిరిగి అమ్మేవాడు. ఎవరూ తన దగ్గర కొనేవారుకాదు. తనకి అమ్మజూపే చాకచక్యం లేదు. ఆఖరికి తన భార్యయిక్కడా అక్కడా వంటకి కుదిరి పిల్లల్ని పోషిస్తూ బతికిస్తూ వచ్చింది. తనని నలుగురూ తిట్టేవారు. గడ్డిపెట్టేవారు. 'ముష్టెత్తు—దొంగతనం చెయ్యి—అంతేకాని ఆడదాన్ని వీధిలోకితోస్తావా!' అనేవారు! తాను పొరుగూళ్ళువెళ్ళాడు. యాచించాడు. కాని అందరూ అతన్నీ అతని యాచించే పైఖరిని సందేహంగాచూసి 'పోవయ్యాపో' అనేవారు. ఇంక దొంగతనం చెయ్యాలనుకున్నాడు. రైలు స్టేషన్‌దగ్గర తారట్లాడేవాడు. ఎలా దొంగతనం చెయ్యాలో తెలిసేదికాదు. ఒక రోజున ధైర్యంచేసి రైలుపెట్టె దగ్గర తోసుకుంటూన్న జనంలో ఒకడి లాల్చీజేబులో చెయ్యి పెట్టాడు. ఆ లాల్చీ మనిషి అతని జుట్టుపట్టుకున్నాడు. నలుగురూ గబాగబా నాలుగుదెబ్బలు వేసారు. తన నెరుగున్న మేష్టరొకతనువచ్చి 'ఇందులోఏదో పొరపాటు ఉంది. ఇతను అలాంటివాడు కాదు' అని నచ్చజెప్పాడు కాబట్టి కాని లేనిదే తనని చంపేద్దురు—

నలభై ఏళ్ళుపైబడిన తాను, తన సభ్యతకీ స్వభావానికీ విరుద్ధమైన పనులన్నీ బతకడంకోసం చేసాడు. కానీ దాని ఫలితంగా మరింత అవమానాన్నీ దుఃఖాన్నీ కొని తెచ్చుకొన్నాడు. ఇంకా తనిలాగ ఎన్నేళ్ళు ఆకలితో బతకగలడు? తన కుటుంబానికి ఏం దారి చూపించగలడు? భయంకరమైన నిస్సహాయత అతన్ని చుట్టుకొంది. అతనికి చీకట్లోకి జారిపోతున్నట్లు చీకటి నీళ్ళలో పీకలోతు మునిగిపోతూన్నట్టు వుంది. నీరసం వల్ల అతనికి కాళ్ళూ చేతులూ లాగుతున్నాయి. అతనీకలా గోడనానుకుని ఆలోచించే ఓపిక కూడా లేకపోయింది.

అలా మగతగా నిస్త్రాణగా వున్న అతనికి 'నాన్నా' అన్న పిలుపుతో మెలకువ వచ్చింది. కళ్లు తెరచి చూశాడు. అతని పెద్ద కొడుకు—పదేళ్ళవాడు. 'అమ్మ రమ్మంటోంది' అన్నాడు.

'ఏం?'

'తింటానికి'

'ఏం తింటానికి'

'అట్లు'

కొడుకు వెనుకాలే బయల్దేరి వెళ్ళాడు వెంకటేశ్వర్లు. భార్య అతని కోసం గడప దగ్గర నిరీక్షిస్తోంది. 'రాండి. నాలుగు అట్లు తిందురుగాని'. అని ఎంతో ఉత్సాహంతో అంది. 'సూరమ్మ నోము చేసుకుంది. పిల్లలూ మేమూ అందరం వెళ్ళి తిన్నాము. ఇంక రేపటి వరకూ బాధలేదు. ఈ అట్లు మీ కోసం చీర చెరగులో దాచేసి తీసుకొచ్చాను'. అంది అట్లు పెడుతూ. ఇంకా మొగుడనీ, వాడికి తిండిలేదనీ ఋష్కించిన ఈ స్త్రీ ప్రాణిలో మమతా బాధా వున్నాయేఁ' అనుకున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. ఆ ఆదరణకే అతని కంఠం రుద్ధమైంది. అట్లు నోట్లో పెట్టుకున్నాడు. అతనికి రుచి తెలియలేదు. ఆకలితో గిలగిల్లాడిన నాలిక ఎండి పోయింది. అయినా గబ గబా అన్నీ బొక్కేసి మంచి నీళ్ళు తాగాడు. చీకటి పడుతోంది. అతను పెరటి అరుగుమీద చాప మీద పడుకున్నాడు. బాదంచెట్టు కొమ్మల్లోంచి రెండు నక్షత్రాలు కనపడుతున్నాయి. వక్కింటి లోంచి ఏదో పాట వినవస్తోంది. చీకటి నల్లని యిసుకలా రాలుతూ ఆ పాటతో కలిసి అతనికి వొళ్ళంతా గుచ్చుకుంటూన్నట్టు వుంది. అతనికి నిస్పృహ లాంటి మూర్ఛ లాంటి నిద్రపట్టింది.

కాస్సేపటికి భార్యవచ్చి అతన్ని కుదుపుతూంటే మెలకువ వచ్చింది. అతను లేచి కూర్చుని 'ఏం' అన్నాడు.

'తొమ్మిదవుతోంది. జయా, రెండవదీ సాయంత్రమే ఎక్కడికో వెళ్ళారు. ఇంకా రాలేదు.'

'ఉహూఁ'— తన కెందుకు చెపుతోంది యీ విషయం!

'ఉహూఁ అంటే చాలా! ఏమై పోయారో ఏమో! కన్నకూతుళ్ళు కారా! ద్రాపి లాగ ఉహూఁ అంటావా!'

మళ్ళీ తిట్లు—ఎప్పుడూ తనకి తిట్లే. ఏదో ఒక క్షణం—క్షణంలో సగం— ఆమె కాస్త అనురాగం చూపిస్తుంది. ఆ తర్వాత ఎప్పుడూ కసరడం తిట్టడం—అపును ఇంత మంది పిల్లలు ఆకలితో ఆమెని రంపంలా కోతపెడుతూంటె తల్లి ప్రాణం బాధతో కరచు కట్టుకుని యజమాని అయిన తన మీద, తన చాతకాని తనపు బండ రాతి మీద తల కొట్టుకు ఏడుస్తుంది.

పెళ్ళాం కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంటూ చెప్తోంది.

'పదిహేడేళ్ళు వచ్చాయి. ఓ ముద్దూ ముచ్చటా ఎరగదు. వీళ్ళ యిళ్ళకీ వాళ్ళ యిళ్ళకీ వెళ్ళి ఇది లేదు అదిలేదు అని బతిమాలి ఏదో ఒకపూట కాకపోతే మరొక పూటయినా యింత తీసుకొచ్చి పడేస్తుంది. ఎదిగిన పిల్ల—పెళ్ళి పెటాకులూ యింత ఎక్కడ తిండే లేక పోతే—పాపం తమ్ముళ్ళని చూసి బాధపడుతుంది. 'నాన్న వెర్రివాడే ఏమీ అనకే! పాపం ఏం చేస్తాడే' అని బాధపడుతుంది. జ్వరమొస్తే పిల్లల్ని ఆచారిగారి దగ్గరికి మోసుకెళ్ళి వైద్యం చేయిస్తుంది. ఇంట్లో వుంటేనే దానికి ఏదోబాధ, నన్ను చూసినా శ్మశానంలాంటి ఇల్లు చూసినా. అందుకే యిక్కడా అక్కడా కూర్చుని వస్తుంది. ఏం చెయ్యను చెప్పండి. నాకు వంట పనికూడా దొరకటంలేదు.'

ఆమె వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది. అతనికి కడుపు మీద కత్తిపెట్టి సన్నగా నాజూకుగా చీలుస్తూన్నట్టు వుంది. ఆమెకి చెపుదామనుకున్నాడు తను చచ్చిపోవాలనుకున్న నిర్ణయం. చటుక్కున ఆమె 'పీడా పదుల్తుంది' అంటే—తను చచ్చిపోతూ కూడా సుఖపడలేడు.

అతను చాపమీద పడుకున్నాడు. పెద్దకూతురూ రెండవ కూతురూ వచ్చారు. ఆమె ఏడుపు ఆపి లోపలికెళ్ళింది. అతను చీకట్లోకి చూస్తూ ఆలోచిస్తున్నాడు. నిజమే జయకి పెళ్ళిచేసేస్తే ఆమైనా సుఖపడుతుంది. కాని ఎవరు చేసుకుంటారు. ఎలాగ పెళ్ళి చెయ్యడం! జయ అందమైనది కాకపోయినా అనాకారికాదు. ఇంత దరిద్రంలోనూ, బాధలోనూ యౌవనం విచిత్రంగా పరిపుష్టంగా ఆమెలోకి ప్రవేశించింది. ఎత్తైయిన పిల్లేమో నదరుగా ఉంటుంది. అయితేనేం ఇంతపరమ దౌర్భాగ్యుడి కూతురికి పెళ్ళి ఎలా జరుగుతుంది! ఏ రెండో పెళ్ళి వాడైనా మూడో పెళ్ళివాడైనాసరే!.... ఓ పిడికెడు బియ్యం సంపాదించలేనివాడు పెళ్ళి కొడుకుని తీసుకరాగలడా! తనకి ఓ గౌరవమూ ప్రతిష్ఠా ఎవడేనా ముసలి వెధవైనా గుమ్మం తొక్కడానికి........

ఏదో ఎలక అతనిపక్క నుంచే పరుగెత్తినట్టు అతనికి తెలుసును. అంతే. అతనికి నిద్రపట్టేసింది.

2

రెండు రోజుల్నుండి వెంకటేశ్వర్లు యింటికి వెళ్ళడం మానేశాడు. అతని చిన్నకొడుక్కి జబ్బుచేసింది. ప్రమాదకరమైన జబ్బు చేసింది. వాంతులూ, విరేచనాలూ....తిరిగి తిరిగి వచ్చిన తనకి విషయం తెలియదు. కాళ్ళూ చేతులూ చల్లబడిన పిల్లవాణ్ణి జయ ఆస్పత్రికి తీసుకువెళ్ళింది. భార్య నడవలో పడుకుని వుంది. ఆమె ఏడుస్తోంది కాబోలు తనకి తెలియదు. వెళుతూనే 'ఎక్కడైనా బియ్యం దొరికాయా ఆకలౌతోంది అన్నం పెట్టు' అన్నాడు. ఈ మధ్య ఎప్పుడూ అతను అన్నం పెట్టమని అడగలేదు. ఎవరైనా వచ్చి తినమంటే తినేవాడు. లేనిదే యింట్లో అందరూ పస్తుఅని గ్రహించి నోరుమూసుకుని పడి ఉండేవాడు. అలాంటిది ఈ వేళ ఎప్పటి చాతకాని తనంలో, చావు బతుకులలో ఉన్న కొడుకు కోసం ఘూర్ణిల్లే ఆమె దగ్గరికి వెళ్ళి కులాసాగా 'అన్నం పెడతావా' అన్నాడు. ఆమె చటుక్కున ఉగ్ర రూపంతో లేచింది. విడిపోయిన జుట్టుతో జ్వలించే కళ్ళతో 'ఛా పశువా' అని అరిచింది. అరుస్తూనే పక్కనే వున్న చెంబును తన మీదికి బలంకొద్దీ విసిరింది. చెంబు గురి తప్పి తలుపుకి తగిలి పిడుగు పాటంత చప్పుడయింది. అతను స్తంభించిపోయాడు. ఏమీ అర్థంకాలేదు. ఆమె నిలువెత్తునా నేల మీద దొర్లుతూ 'కొడుకో' అని మొత్తుకుంటోంది. కొడుకు పోయాడా! అతనికి భయమేసింది. ఇంటిల్లిపాదీ తన చుట్టూ మూగి 'నువ్వేహంతకుడివి' అని అరుస్తోన్నట్లనిపించింది. పోలీసులు వచ్చి తనని జైలుకు లాక్కు వెళుతూన్నట్లు అనిపించింది. అతను గబగబా యింట్లోంచి వెళ్ళిపోయాడు.

ఎక్కడి నుంచో ఎవరి నుంచో అతనికి తప్పించుకు పారిపోవాలనిపించింది. ఆ రాత్రి అంతా వీథులన్నీ తిరుగుతూ యిక్కడా అక్కడా కూర్చుంటూ కాలంగడిపాడు. ఎక్కడికి పారిపోవడం ఎవరినుంచి అని ప్రశ్నించుకొన్నాడు. అతనికి మెరుపులా జవాబు తట్టింది. తననుంచి తన బ్రతుకు నుంచి—అంతకన్న మార్గంలేదు. మృత్యువే శరణ్యం అదే అతనికి శాంతినిస్తుంది. ఈ సమస్యలకి పరిష్కారం సూచిస్తుంది. సత్రం అరుగు మీదికి వెళ్ళిపడుకున్నాడు. ఎలా చావాలో ఎప్పుడు చావాలో నిశ్చయించుకున్నాడు. తనుగాని తన కుటుంబంగాని యిక బతకలేదు. బతికే మార్గంలేదు. తానేం చేయలేడని యిదివరకే రుజువైంది. తనంత వెధవ బతికి లాభంలేదు. తర్వాత

రోజున చీకటి పడేవేళ రైలుకింద తలపెట్టడమే మార్గం అనుకున్నాడు. ఎలా చావాలో ఆలోచించుకుంటూ నిద్రపోయాడు.

బాగా ఎండమీద పడుతుంటే వెంకటేశ్వర్లుకి మెలకువవచ్చింది. ముష్టివాళ్ళందరూ వెళ్ళిపోయారు. వాళ్ళ కుండలు ఎండలో నల్లగా మెరుస్తున్నాయి. వెంకటేశ్వర్లు ఒకసారి తన పెళ్ళాన్నీ పిల్లల్నీ చూడాలనుకున్నాడు. తన వీధి మొగవరకూ వెళ్ళాడు. అతనికి ధైర్యం చాలలేదు. అతని భార్య లోపలికే రానివ్వదేమో! మళ్ళీ ఏమిటి యీ మమకారం? తన యింటిపక్కవాళ్ళబ్బాయి వస్తున్నాడు. వాణ్ణి ఆపి, 'ఏరా మా చిన్న అబ్బాయికి జబ్బు చేసిందట. బతికాడా చచ్చిపోయాడా' అన్నాడు.'

'బతికాడు నిన్నసాయంత్రం ఆస్పత్రి నుంచి తీసుకొచ్చారు.' అంటూ వెళ్ళి పోయాడు. 'పోన్లే' అనుకుని వెనక్కి తిరిగాడు. మళ్ళీ సత్రం అరుగు మీదికి వచ్చాడు. అతనికి తన చిన్నతనం అంతా జ్ఞాపకం వచ్చింది. తనకి కాస్త దెబ్బ తగిలినా జబ్బుచేసినా తల్లిచేసే ఆర్భాటం, ఆదరం, లాలనా అన్నీ జ్ఞాపకం వొచ్చాయి. ఇప్పుడెవరున్నారు తనకి. 'ఏం వెంకటేశ్వర్లూ యిలా వున్నావేం. మొహం అలా మాడి పోయిందేం. నాన్నా యీ పాలుతాగు' అని ఎవరంటారు. అతనికేడుపు వచ్చింది. చచ్చి పోదామనుకున్న వెంకటేశ్వర్లు ఆఖరి సారిగా తన మీద తను జాలిపడి ఎంతో సేపు ఏడ్చాడు. మధ్యాహ్నం సత్రం గుమాస్తా వీథిలోకి వెళుతూ తన కిచ్చిన రెండరటిపళ్ళూతిని కడుపునిండా నీళ్ళుత్రాగి గోడనానుకుని కూర్చుండి పోయాడు.

సాయంత్రం అవుతూన్న కొలదీ అతనికి భయం ఎక్కువౌతోంది. అతనికి చావడం తప్పదు. ఆ నిర్ణయం మారదు. కాని ఏదోబాధ ఏదోతీపి అతనిలో గందర గోళం చేస్తున్నాయి. అతను పళ్ళు బిగపట్టి కళ్ళుమూసుకుని కూర్చున్నాడు. అతని బాల్యం, భార్యకాపురం, పిల్లలు, బడి, యినస్పెక్టరు....అన్నీ అతని మనస్సులో గిర్రున తిరుగుతున్నాయి. రోడ్డుమీద ఏదో శవాన్ని మోసుకుపోతున్నారు. అతను చూడలేక మొహం పక్కకి తిప్పుకున్నాడు. మళ్ళీ ఆకలి మొదలు పెట్టింది.

ఆకలితోపాటు నీరసం ఆ నీరసంలో వాళ్ళంతా బిగుసుకుపోతూన్నట్టనిపించింది. మళ్ళీ ఈసారి గట్టిగా అనిపించింది చచ్చిపోవడమే మంచిదని.

చీకటి పడేవేళ అతనులేచాడు. ఇంక గంటమాత్రమే టైముంది, రైలు రావడానికీ తాను చావడానికీ. గబగబా నడవడం మొదలుపెట్టాడు. వంతెనదాటాడు. పొలాలమ్మట పడిపోవడం మొదలు పెట్టాడు. అక్కడ రైలు పట్టాలవద్ద జన సంచారం ఉండదు. స్టేషన్‌కి మైలుపైగా దూరం వుంటుంది. అక్కడ అటూ ఇటూ చెట్లు గుబురుగా వుంటాయి. రైలు అక్కడ మలుపు తిరుగుతుంది. అక్కడ తల పెట్టితే రైలు వస్తూవున్నట్లే తెలియదు. హఠాత్తుగా రైలు మలుపు తిరిగి మీదనుంచి తెలియకుండా పోతుంది. వెంకటేశ్వర్లు పట్టుదలగా రెండు పొలాల మధ్యఉన్న దారమ్మట నడుస్తున్నాడు.

అరుణ వర్ణంలోనుంచి నలుపులోకి మారుతున్న మబ్బులూ నల్లగా బొద్దుగా ఉన్న తుమ్మచెట్లు, దిగులు దిగులుగా ఏడుస్తూన్నట్లు వీచేగాలి, పిట్టల పురుగుల అస్పష్టపు కూతలు అన్నీ అతన్ని 'చచ్చిపో, చచ్చిపో' అని హెచ్చరిస్తున్నట్లున్నాయి. ప్రకృతి అంతా అతని చావు కోరుతూన్నట్లు, అతన్ని చావుకి తరుముతూన్నట్లు ఉంది.

'ఏయ్ వెంకటేశ్వర్లూ—నిన్నే ఆగవోయ్'—కేక.

వెనకాల సైకిలు మీద సూర్యనారాయణ. వెంకటేశ్వర్లు నిలుచున్నాడు. సూర్యనారాయణ రోజూ బడి వదలగానే అడ్డదారిని అక్కడికి దగ్గర్లోఉన్న అత్తవారి వూరు వెళతాడని వెంకటేశ్వర్లుకి తెలుసును.

'ఇలా ఎక్కడికోయ్—' అన్నాడు సూర్యనారాయణ తనుపని చేసిన ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో మేష్టరు.

'నీకేమైనా బుద్ధివుందా! నువ్వేమైన మనిషివా'! అన్నాడు సూర్యనారాయణ కోపంగా.

హతబుద్ధియై చూస్తున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. అతనికి కోపం రాలేదు. సూర్యనారాయణ ఏమంటున్నాడో అర్థం కాలేదు.

'మనకులం మన గౌరవం ఏమైనా నిలబెట్టేట్టు ఉన్నావా? నీమూలాన్ని మేమందరం తలెత్తుకు తిరగాలా అక్కర్లేదా! ఛీ, సిగ్గుండాలి కన్నకూతుర్ని పబ్లిక్‌గా

తారుస్తావా! అచ్చోసిన ఆంబోతులా వదిలేస్తావా? ఈ వేళ మధ్యాహ్నం సూర్యా లాడ్జిలోంచి వస్తూంటే చూసి నిశ్చేష్టుణ్ణయిపోయాను. వాడు లేడూ బ్రోకర్ వెంకయ్య గాడూ—వాణ్ణడిగితే ఆ ఏజెంటుగాడికి పదిహేను రూపాయలకి కుదిరింది అని చెప్పాడు. తలకొట్టేసినట్టయిపోయింది. నాకూతురైతే అక్కడ రోడ్డుమీద నరికేసివుండేవాణ్ణి. ఎందుకురా యిన్నేళ్ళొచ్చి, కుటుంబాన్ని అదుపులో పెట్టుకోనిలేనివాడవు. చావ కూడదురా! ఇంకా తగుదునమ్మా అని బతికివున్నావా! నేనయితే రైలు కింద తల పెట్టేసి వుండేవాణ్ణి. ఛీ సిగ్గుమాలిన బతుకు. నీదీ ఒకబతుకేనా.' అంటూసూర్యనారాయణ నేలమీద కాండ్రించి ఉమ్మేసి సైకిలెక్కి వెళ్ళిపోయాడు.

వెంకటేశ్వర్లు అలాస్తంభితుడై ఓ అయిదు నిముషాలపాటు సూర్యనారాయణ వెళ్ళిన వైపే వెర్రిగా చూస్తూ నిలుచుని పోయాడు. క్రమంగా అతని మొహంలో ఏదో ఆనందంలాంటి కాంతి కమ్మింది. నిర్జనమైన ఆ పొలాలమధ్య ఫక్కుమని నవ్వేశాడు. 'ఇంక నేను చావనక్కరలేదు' అనుకున్నాడు. నడి సముద్రంలో కొట్టుక పోతున్న అతనికి ఏదో నావ దొరికినట్టయింది. అతనికి వెర్రి ఆనందం కలిగింది. ఎవరినేనా కౌగలించుకొని తనకి పట్టిన అదృష్టాన్ని గురించి చెప్పుకోవాలనిపించింది. ఇన్నాళ్ళకి తన కొక దారి దొరికింది. బతకడానికి ఆధారం దొరికింది. ఇకతాను చావ నక్కర్లేదు.

వెంకటేశ్వర్లు వెనక్కి తిరిగి కులాసాగా నడవడం మొదలు పెట్టాడు. అతనిలో నీరసం అంతా హరించుకుపోయింది. చీకట్లో ఒక్కడూ చేలదారినే నడిచి యింటికి వెళ్ళాడు. నడవలో ఎవరూలేరు. గదిలోకి తొంగిచూశాడు. పెళ్ళాం, పిల్లలూ అప్పుడే నిద్దట్లో వున్నారు. అరె! తనని గురించి వీళ్ళెవరూ ఆలోచించడం లేదా! తన మాటే తన ఉనికే మరిచి పోయారా! అతనికి కోపంవచ్చింది. పెరట్లో అరుగుమీదకి వెళ్ళి కూర్చున్నాడు. బాదం చెట్టుకొమ్మల్లో చీకటి దట్టంగావుంది. రెండు నక్షత్రాలు ఆ కొమ్మల మధ్య మెరుస్తున్నాయి.

'నాన్నా అన్నానికిరా' అని పిలుపు వెంకటేశ్వర్లు తలపైకెత్తి చూచాడు. తన చిన్న కూతురు పన్నెండేళ్ళది. లేచి ఆమె వెనకాలే వంట యింట్లోకి వెళ్ళాడు. కంచం నిండా అన్నం ఉంది. వేపుడు ముక్కలు, పచ్చడి, చారు—ఓహ్ చాల రుచిగా వున్నాయి. తృప్తిగా తిని త్రేన్పాడు వెంకటేశ్వర్లు.

నడవలో పడుకున్న వెంకటేశ్వర్లుకి అర్ధరాత్రి మెలకువవచ్చింది. అతన్ని ఏదో ఎప్పుడూ ఎరగని సుఖమూ తృప్తీ చుట్టుకొన్నాయి. అతనికి అందర్నీలేపి సరదాగా కబుర్లు చెప్పాలనిపించింది. అతను చిన్నతనంలో నేర్చుకున్న గీత గోవిందం పాట పాడాలనిపించింది. చటుక్కున అతనికి ఏదో తప్పుచేసినట్టనిపించింది. ఇంత ఆనందానికీ సుఖానికీ కారణమైన పెద్దకూతుర్ని తానభినందించనేలేదు. దగ్గరగా వెళ్ళి 'అమ్మా నేసంతోషిస్తున్నాను'. అనొద్దూ! తాను కృతఘ్నుడుగా ఎలావుండగలడు. అతను లేచి గదిలోకి చూశాడు. అక్కడ జయలేదు. నాలుగు వైపులా చూశాడు. జయలేదు. పెరటి తలుపులు తీసి చూశాడు. దొడ్లో దాదంచెట్టుకింద జయ కూర్చొని వుంది. చవితి నాటి వెన్నెలలో స్పష్టాస్పష్టంగా గోచరిస్తోంది. ఆమె జుట్టు వీడిపోయి మొహం మీదా భుజాల మీదా పడుతోంది. ఆమె మోకాళ్ళలో మొహం పెట్టుకుని వుంది. వెంకటేశ్వర్లు ఆమెవైపు రెండడుగులు వేశాడు. కాని యింతలో ఆమె వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూన్నట్టు చప్పుడు వినిపించింది. అతనికి అర్థం అవలేదు. ఓ నిముషం ఆమెవైపే చూసి చప్పుడు కాకుండా వెనక్కి తిరిగి వచ్చి నడవలో పడుకున్నాడు. 'ఈ వేళకాదు. మరెప్పుడైనా కృతజ్ఞత చెపుతాను.' అనుకుని కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

★

(కీ॥ శే॥ శ్రీ తిలక్ అముద్రిత కథలలో ఇది ఒకటి. దీనిని సృజన కోసం ప్రత్యేకంగా పంపించిన వారి సోదరులు శ్రీ గంగాధర రామరావుగారికి కృతజ్ఞతలు—సృజన.)

గత సంచికలో ప్రకటించినట్లుగా ఈ సంచికలో 'మధురకవి తిలక్' అనే రచన ప్రచురించలేకపోతున్నందుకు విచారిస్తున్నాము—సృజన.

అంతర్ జ్వాల

అద్దేపల్లి రామమోహనరావు.

అంతులేని మహాసముద్ర తీరంమీద
అందాల యిసుక పొరలబాటలమీద
అలవోకగా నడిచి పోతున్నారు
అనంతంగా అసంఖ్యాక జనానీకాలు—

చల్లని లేగాలి అలల్లో వాలిపోతూ
తరంగాల నిరంతర క్రీడలో తేలిపోతూ
సముద్రపుటంచు ఆకాశంలో కరిగిపోయే రేఖని
విచిత్ర వస్తువుని చూచినట్లు చూస్తూ—నవ్వులు కురిపిస్తూ
శరీర చర్మాన్ని హాయికంకితం చేస్తూ
అలవోకగా నడిచి పోతున్నారు
అనంతంగా అసంఖ్యాక జనానీకాలు—
కాలపు వల మధ్య మనిషి గుండె కదలికలాగా
ఎగిరి ఎగిరి విరిగి విరిగి పడేకెరటాల
తలల మీది తళత్తళలు చూస్తున్నారు—ఎగురుతున్నారు!

ఆతళత్తళల వెనకాల కెరటం విరిగి పోయేక్షణాన
వ్యర్థత్వమే చరమ ఫలితమైన
నిరంతర చైతన్యపు నడుముయొక్క విరుపు—
శక్తి, శూన్యంలో కలిసి పోయేటప్పుడు
వినిపించీ వినిపించని అతి సన్నని జాలి ఏడుపు—
వినగల్గినవారు
కనిపించరు—
కఱవై పోయారు!

సముద్రపుటొడ్డున సరకు తోటలమధ్య
షికారు పోతున్న శీతల మంద పవన విలాసులు
పాడు కొంటున్న సన్నని ఏల పాటలకి

గుండెలపై మూతలు లాస్యాలు చేస్తుండగా
నడుస్తున్నారు—నవ్వుతున్నారు!

ఆ గాలుల కంఠమూలాల వెనక
సముద్రపు నాభి స్థానం దగ్గర బయల్దేరిన
మొదలూ చివరా నరికి వెయ్యబడిన
నిరంతరమైన చావుకేకకి
గుండె గుహాలోపలి కారుచీకటినాడులు చేసే
అతి భయంకర ప్రళయతాండవ దృశ్యాన్ని
కనగల్గినవారు
కనిపించరు—
కఱవై పోయారు!

అంతులేని అవకాశపు ఒడ్డున
అణువులో అనంతమైన వంతైన భూగోళపు చుక్కలాగా
అంచుల్లేని సముద్రపు ఒడ్డున
బంగారపు ఇసుకతో భవనాలు నిర్మించి
ప్రక్కవాని భవనాన్ని పాదాలతో మర్దించి
తమ యిళ్ళచుట్టూ చిఱునవ్వుల ముగ్గులువేసి
కోరికల పూల తోటలు పెంచుతున్నారు—మురిసిపోతున్నారు?
కిటికీ అవతల నిలబడి నాలుక చాస్తున్న మృత్యు దేవతలాగా
వర్తమానపు మహోత్తుంగ పర్వతపు అంచుయొక్క మరుక్షణమైన భవిష్యత్తులాగా
కట్టను పగులగొట్టబోతున్న కాలువ కడుపులో
కదలబోతున్న క్రూర వికటాట్ట హాసంలాగా
అంతకంతకీ అలల చేతుల్ని సాగటీస్తూ
కదలిక వలె కనిపించని కదలికతో ముందుకు వస్తూ
తాము కట్టిన బంగారపు మేడల్ని మింగేసి
తన క్షార గర్భాన కరిగించివేసి
తెల్లని నిరంతర జీవిత చైతన్య శరీరంపై కప్పబడిన
నల్లని అనంత మృత్యు నిశ్చేతనా వస్త్రంవలె
సముద్రం, భూమి మీదికి చాచుకువస్తున్న రీతిని
గమనించగల్గినవారు

కనిపించరు—
కలవై పోయారు!

కనుచూపు మేరదాకా కడలి కప్పుకొన్న నీలపు నీటి పొరల మీద
కన్ను గీటుతున్న అందాల రంగుల ఆటల్ని
తమ కనుపాపల్లో ప్రతిఫలింప జేస్తూ
చూపుల రంగు రంగుల బుడగల్ని
గాలి అలల మీద ఎగరేస్తున్నారు—ఆనందంగా చూస్తున్నారు!
వెలుతురంతటినీ మిగలకుండా మింగేసిన మూలభూత మహాంధకారంలాగా
గుండెను కొండచిలువలా తినేస్తూ కదులుతున్న మొదటి అంతఃకరణ వేదనలాగా
అఖండ కాలమనే దినానికి పశ్చిమ దిగంతాన అస్తమించే శక్తిగోళపు ఎర్రని రక్తఘోషలాగా
సాగరపు దూర దూరాలలో కనరాని గుండెలోని
అంతులేని ఏకాంతపు పొగలలోపల
భూమ్యాకాశాల నడిమి దూరమంత నిడివై
తనకుతానై ఒకే ఒక్కటై నిలబడి ఏడుస్తున్న
భయంకర బడబాగ్ని మహాస్తంభపు వేడి నిట్టూర్పు
గుర్తించ గల్గినవారు
కనిపించరు—
కలవై పోయారు!

సముద్రపు నిరంతర శివరంజనీ శోకరాగాన్ని
తమ నవ్వుల గోలలవాద్యఘోషల్లో కప్పేస్తున్నారు!
సముద్రపు కఠోర కంఠస్వరం వెనుక వినబడే శాంతి సందేశాన్ని
తమ ఆశల హస్తాల చెవులమూతలతో ఆపేస్తున్నారు!

అంతులేని మహా సముద్రతీరం మీద
అందాల ఇసుక పొరల బాటలమీద
అసంఖ్యాకంగా అనంత జనానీకాలు
నిర్విచారంగా
నిరామయంగా
తలలు వొంచుకొని తరలిపోతున్నారు........

మంత్ర పుష్పం

ఆరుద్ర

కాలప్రవాహంలో ఒకానొక
అనామక తరంగాన్ని
నీలాకాశంలో ఒకానొక
అదృశ్య మేఘాన్ని
ఇక్కడ పైకిలేస్తూ
అక్కడ తొంగిచూస్తూ
ఎక్కడో పుష్పించిన మంత్రాన్నై
ఇప్పుడు పరిమళిస్తాను
గణితాలకు లొంగని గులాబి రేకునై
మణితాలకు నోచని నెమ్మోగ పిట్టనై
గుండెల్లో గుబాళించి
కుత్తుకలో విహరించి
మళ్ళా మళ్ళా పాడే మంచిపాట నవుతాను
కళ్ళల్లో గడ్డకట్టే నిండు వెలుగు నవుతాను
అప్పుడు దేదీప్యమానమైన చప్పుడు
ఎప్పుడూ జీవాత్మలో ఉండే నిప్పులు
అనామక తరంగాలు ప్రత్యేక మవుతున్నప్పుడు
అదృశ్య "మేఘాలు" సాక్షాత్కరిస్తున్నప్పుడు
బండరాతి నుండి పిండిన పీయూషాన్నవుతాను
మండుటెండలో చిలికిన తుషారాన్నవుతాను
అప్పుడు నాపేరు చైత్రం
అప్పుడు నా పలుకు పవిత్రం
ఆనాడు నా విశ్వాసం
అశాంతికి లవిత్రం

సహస్ర శీర్షాలలో ఒక జీవం రూపించి
సహస్ర కంఠాలలో ఒక గీతం నినదించి
చిగురించిన చైతన్యం చిద్విలాస మొలికిస్తే
పడగ విప్పి మేధస్సే పరవశించి నటియిస్తే
లోహ ఘంట మ్రోగి మ్రోగి
మెరుపు తీగె సాగి సాగి
నిద్రవీడి చిద్రూపం
నీహారపు చిద్రుపలై
రాకెట్టుల తోరణాలు
స్పూట్నిక్కుల వీరణాలు
అణువు గుండెలో మనిషికి
అమరత్వం లభించాక
ఈ కెరటం తరగమీద
ఆ మేఘం తునకమీద
చెరగనట్టి గీతంగా
చిరకాలం జీవిస్తా.

అయినా ఇది హేమంతం
అంతులేని విక్రాంతం
ఈ రోజున వినిపించదు
తీరు బాటుగా కాకలి
ఈ రోజున చివురించదు
హేరాళంగా ఆమని
హిందోళం నినదించదు
మందారం వికసించదు
విరమించని వక్తలాగ
పీడిపోదు దారిద్ర్యం
బోరుకొట్టు స్పీచిలాగ
హోరెత్తును దౌర్భాగ్యం

విషాదాల అసావేరి
నిషాదాన స్థాయి నిలచి
ఒకటే రోదన గీతం
ఒకటే వేదన తానం
దోచబడిన పేద చెమట
మున్నీరై పొంగుతూంది
తెలివిలేని హుంకారం
బడబానల మవుతున్నది
మేలుకొన్న అసంతృప్తి
పేలుతున్న తుపాకీలు
చెలరేగే విఘాతాలు
కొమ్మమీద రాంబందు
సమ్మె
దొమ్మి
బందు
చిందు
పొలిమేరల విద్రోహం
బుసకొట్టే అపచారం
మతిపోయిన రుతువా ఇది
గతిమాలిన రుజువా ఇది
పంజా విప్పిన కోపం
శింజానంపైన పిడుగు
కుడిచేతిని ఎడమ చెయ్యి
గొడ్డలితో బెదిరిస్తే
అడుగు పెదవి పైపెదవిని
అశ్లీలంగా తిడితే
రెండు కళ్ళు మూతబడ్డ
వెన్నులోన విధ్వంసన

కుత కుత ఉడికే గుండెల
అట్టడుగున లావాసొన
స్వర్గానికి వేయనున్న
తీక్ష్ణమైన ఆ నిచ్చెన
వైతరణికి వంతెనగా
మార్చదేల మనిషి మనసు?
పేరులేని ఈ కెరటం రూపులేని ఆ మేఘం
తప్పని సరి ఉప్పెనగా తెరిపివ్వని పెనుజడిగా
దారుణాన్ని ముంచెత్తే కలుషితాల కడిగేసే
శుభ సమయం ఏనాడో
ఆ దీ__దే ఈ నాడే
ఈ నాడే ఈ నాడే
సగటు మనిషి గుండె పువ్వు
అందానికి ఆయతనం
వెర్రి కవుల పిచ్చిపాట
నరకానికి టా టా!
స్వర్గానికి బాట!

★

(ఆలిండియా రేడియో విజయవాడ '66 ఉగాదిరోజు జరిపిన కవిసమ్మేళనంలో చదివిన కవిత.)

ఆధునిక నవల

డి. మధు

'ఆధునికత' అనగానే "ఆధునికత.... ఆకాశంలో నుంచి ఊడి పడ్తుందా?...." అని అడుగుతారు సాంప్రదాయ వాదులు-ఆధునికత ఆకాశంలో నుంచి ఊడి పడదు-నిజమే-కాని కాలం ప్రతిదాన్ని మారుస్తుంది-'మార్పు' లేని సమాజమైనా సాహిత్యమైనా కుళ్ళిపోతుంది. కాలానుగుణ్యంగా వచ్చే మార్పుల్ని కళాత్మకంగా ప్రదర్శిస్తాడు రచయిత. ఈ భూగోళం మీద మనిషి పుట్టినప్పటి నుండీ ఇప్పటి వరకు ఎన్నో మార్పులు జరిగాయి. మానవుడి మేధస్సు ఊహించలేనంతగా యెదిగి, ఎన్నో కొత్త విషయాలు కనుగొంది. మానవుడు కనుగొంటున్న ఈ కొత్త రహస్యాలు ఎప్పటి కప్పుడు మానవుడు పూర్వం యేర్పరచుకున్న పాతవిలువల్ని మార్చివేస్తున్నాయి. ఈ మార్పు ఈ శతాబ్దంలో యింకా ఉద్ధృతం అయ్యింది. విజ్ఞానశాస్త్రం ఎన్నో అత్యద్భుత విషయాల్ని కనుగొంది. మానవుడు చంద్ర మండలానికి ఎగురు తున్నాడు-అలాగే మానవుడు, కొన్ని వేల సంవత్సరాలుగా పరిఢవిల్లిన నాగరికతా సంస్కృతుల్ని ఒకక్షణంలో బుగ్గిపాలుచేసే మారణయంత్రాలను కూడాకనుగొన్నాడు. ఈ విషయాలు ఎవరో శాస్త్రజ్ఞులు ఏ పరిశోధనాశాలలోనో కూర్చొని ముచ్చటించుకునేవి కావు. నేటి ప్రతి మానవుడినీ ప్రభావితంచేస్తున్నాయి. అందువల్లనే ఈ యుగాన్ని శాస్త్రయుగమని, అణుయుగమని, Space యుగమని అంటున్నారు. ఇలా విజ్ఞాన శాస్త్రం యొక్క ఈ అనూహ్యమైన అభివృద్ధి మానవుణ్ని పూర్తిగా కదలించివేసింది. మానవుడి నైతిక, మత, సాంఘిక, ఆర్థిక రాజకీయ దృక్పథాల్ని పూర్తిగా మార్చి వేసింది. పాతవిలువలు, పాత నియమాలు, పాత సూత్రాలు, పాత నమ్మకాలు, పాత విశ్వాసాలు— ఈ వెలుగులో చూసినప్పుడు అర్థంలేనివిగా, శాస్త్రీయ దృక్పథానికి వ్యతిరేకంగా కన్పిస్తున్నాయి. ఆ పాత విలువల్ని నేటి మానవుడు పరిత్యజించాడు, కాని వాటి స్థానంలో యింకా కొత్త విలువలు, కొత్త విశ్వాసాలు అవిష్కరించబడ లేదు. ఒక విధంగా నేటి విజ్ఞానవంతుడైన మానవుడిలో ఒక 'శూన్యం' లాంటిది ఏర్పడింది. ఒకరకంగా 'ఆధునిక' సాహిత్యం నేటి మానవుడిలో ఏర్పడిన ఈ 'శూన్యత్వాన్ని' చిత్రిస్తుందనవచ్చు.

మానవుడి నైతిక, సాంఘిక జీవనంలో ఏర్పడిన ఈ శూన్యత్వం— ఇది సాహిత్యాన్ని ఎలా ప్రభావితంచేసిందీ, తత్ఫలితంగా ఉద్భవించిన సాహిత్యంయొక్క స్వరూపమూ, మొదలైన విషయాల్నిచర్చించటం ఈ వ్యాసోద్దేశ్యం. ఈ చర్చకు ఆంగ్ల సాహిత్యంలో 1914 వ సంవత్సర ప్రాంతంలో వచ్చిన సాహిత్యంతో, సాహిత్యకారులతో చాలా సంబంధం ఉంది. ఆధునిక మానవుడిలో వచ్చిన ఈ 'శూన్యత్వాన్ని' గుర్తించి దానిని సాహిత్యంలో మలచటానికి 1914 వ సంవత్సరం నుండి వర్జీనియా వూల్ఫ్, టి. యస్. ఎలియట్, జేమ్స్ జాయిస్ మొదలైనవాళ్ళు సరికొత్త ప్రయోగాలు చెయ్యటం మొదలెట్టారు. ఆ సరికొత్త ప్రయోగాల సమాహారరూపమే ఆధునిక సాహిత్యంగా నేడు చెలామణీ ఔతోంది. ఈ సరికొత్త ప్రయోగాల ప్రభావం మన తెలుగు సాహిత్యాన్ని కొంతవరకు ప్రభావితంచేసింది. బుచ్చిబాబు, గోపీచంద్, రాచకొండ, ఆర్. యస్. సుదర్శనం మొదలయిన రచయితలు ఈ ఆధునిక దృక్పథంతో ప్రభావితులైనవారు. అందువల్ల 1914 వ సంవత్సరం తర్వాత ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ఉద్భవించిన ఆధునికత యొక్క స్వరూప స్వభావాలు— అది తెలుగు సాహిత్యాన్ని ఎలా ప్రభావితం చేసింది— చెప్పటం ఈ చర్చ ప్రధాన లక్ష్యం. ఈ చర్చ ఆధునిక సాహిత్యమంతటిని తీసుకోవటం లేదు. ఆధునిక సాహిత్యంలో 'నవల' లేక ' Prose Fiction ' లక్షణాలను చర్చిస్తుంటీ వ్యాసం.

"ఇంచు మించు 1910 డిశంబర్ ప్రాంతంలో మానవ ప్రకృతి మారిపోయింది." 1 అంది వర్జీనియా వూల్ఫ్. డిశంబర్ 1910 నే ఎందుకు ఎన్నుకుంది, ఆమె అంటే—"ఇంచుమించు అదేకాలంలో మానవ ప్రకృతి మారకున్నా మానవ ప్రకృతిని గూర్చిన కొన్ని అభిప్రాయాలు మారాయి." 2 అంటాడు వాల్టర్ అలెన్. మానవ ప్రకృతిని గూర్చి పూర్వం ఉన్న కొన్ని అభిప్రాయాలు—మానవ ప్రకృతి మానవునిచుట్టూ ఉండే పరిసరాలచేత, పరిస్థితులచేత ప్రభావితం అవుతుందని, ఆ పరిస్థితులూ, పరిసరాలూ మానవుణ్ణి పూర్తిగా మార్చివేస్తాయని ఒక నమ్మకం. దీనినే ఎమైల్ జోలా అనే ఫ్రెంచి రచయిత Naturalism అనే పేరుతో తన అనేక నవలల ద్వారా ప్రచారం చేసాడు. అలాగే ప్రపంచంలోని కుళ్ళుకంతటికీ సమాజమే కారణమని, ఆ సమాజాన్ని మార్చివేసి ఒక కొత్త సమాజాన్ని స్థాపిస్తే మానవుడు హాయిగా ఉంటాడనుకునేవాళ్ళు Romanticists పూర్వం-ఊహాలోకంలో ఏవేవో ఊహించుకోవడం, ఆ ఊహకి సమాజం అందక పోవడం, అందువల్ల ప్రపంచంలోని 'చెడు'

1. "Mr. Bennett and Mrs Brown"
2. "The English Novel"

కంతటికీ సమాజమే కారణం—మనిషి మంచివాడే—అనుకునేవాళ్ళు Romanticists. కాని సరిగ్గా డిశంబర్ 1910 ప్రాంతంలో ఫ్రాయిడ్ అనే మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞుడు ఈ అభిప్రాయాలన్నీ తప్పని రుజువుచేసాడు. మనిషి అనేవాడు రచయితలనుకున్నంత మంచివాడు కాని చెడ్డవాడు కాని కాడు. అసలు మంచివాళ్ళు చెడ్డవాళ్ళు అంటూ మానవుల్ని విభజించలేం. మనిషిలో మనిషికి తెలియని విపరీత శక్తులెన్నో ఉన్నాయి. ఆ శక్తుల మీద మనిషికి కంట్రోల్ లేదు. దానినే సుప్త చైతన్యం లేక Unconcious అన్నాడు. ఈ సుప్త చైతన్యమే మనిషిని నడిపిస్తుందని, ఆ సుప్త చైతన్యం మనిషి పుట్టినప్పుడే ఏర్పడుతుందని ఫ్రాయిడ్ తన 'సైకో ఎనాలిసిస్' ద్వారా ప్రచారం చేయడం మొదలెట్టాడు. ఈ భావాల కారణంగా ప్రపంచంలోని Evil కు కారణం ఏ సమాజమో, ఏ శాసనమోకాదని తేలిపోయింది. Evilకి స్థానం మనిషే. ప్రతివాడు తనలోని సుప్త చైతన్యానికి దాసుడు. కైదీ. ఆ సుప్త చైతన్యంలో దాగిఉన్న ఎన్నో విపరీత శక్తుల్ని బయటకులాగాలి. అవేవో ఆ వ్యక్తికి బోధపరచాలి. అలా ఒక్కొక్క వ్యక్తిలోని సుప్త చైతన్యాన్ని ఆయా వ్యక్తులకు బోధపరిస్తే తమనుతాము తెలుసుకొని చక్కగా జీవిస్తారు. ఇవి ఫ్రాయిడ్ తన 'సైకోఎనాలిసిస్' ద్వారా ప్రచారం చేసిన కొన్ని అభిప్రాయాలు. ఇదిమానవుడి నైతిక జీవనంలో ఒక గొప్ప విప్లవం అని చెప్పవచ్చు. పాపం—పుణ్యం, మంచీ—చెడూ, తప్పు—ఒప్పు మొదలయిన ద్వంద్వాలకి ఒక నిర్దిష్టమయిన భేదం చెరిగిపోయింది. ప్రతివాని ప్రకృతిలో ఈ ద్వంద్వాలు ఉంటాయి. మానవ ప్రకృతిని గూర్చిన ఈ అభిప్రాయాలు—మొదట్లో మానవుని 'అహా'న్ని బాగా దెబ్బతీయడంవల్ల అంగీకరించక పోయినా—ఆనాటి రచయితల్ని బాగా ఆకర్షించాయి. పూర్వం రచయితలు తమ పాత్రలయొక్క శరీర వర్ణన, వేసుకున్న దుస్తుల వర్ణన, వాళ్ళు నివసించే ఇంటి వర్ణన మొదలయినవీ, పాత్రల శీలాన్ని గూడ కొన్ని బాహ్యపరిస్థితుల ద్వారానే వ్యక్తం చేసేవాళ్ళు. వాళ్ళు మాట్లాడే మాటలు, చేసే పనులు మొదలయినవాటిద్వారా ఒక పాత్రయొక్క శీలనిరూపణ జరిగేది. కాని ఫ్రాయిడ్ ప్రచారం చేసిన అభిప్రాయాలు నమ్మినవారికి ఇది చాల అసంతృప్తిని కలిగించింది. ఒక పాత్ర మాట్లాడేది—తనలోని 'నిజా' న్నేనని చెప్పలేం. 'నైజాన్ని' దాచివేసే ప్రయత్నం ఆయాపాత్రలు చేయవచ్చు. అందువల్ల కేవలం బాహ్యపరిస్థితులద్వారా ఒక పాత్రను అర్థం చేసుకోలేం. ఒక పాత్ర అంతరాంతర జ్యోతిస్సుల్ని రచయిత చొచ్చుకపోవాలి. తన పాత్ర చైతన్యాన్నే కాదు—సుప్త చైతన్యాన్ని కూడ చూపించాలి. ఇలా ఫ్రాయిడ్ అభిప్రాయాలు రచయిత దృష్టిని అంతర్ దృష్టిగా మార్చివేసాయి. ఈ అంతర్ దృష్టి 'ఆధునికత' ప్రధాన లక్ష్యం.

ఇలాంటి దృష్టికి వర్జీనియావూల్ఫ్‌ని ఉదాహరణగా పేర్కొనవచ్చును. గాల్స్వర్దీ, అర్నాల్డ్ బెన్నెట్టా మొదలయినవారిని గూర్చి రాస్తూ "They have given us a house in the hope that we may be able to deduce the human beings who live there"[3] అంటుంది వర్జీనియా ఊల్ఫ్. ఒక ఇంటినించి, ఆ ఇంట్లో వాళ్ళని ఊహించుకొమ్మనేవాళ్ళు ఆనాటి రచయితలు. బాహ్యమయిన స్థితిగతుల మీద కేంద్రీకృతమయిన ఆనాటి రచయితల మీద వర్జీనియా వూల్ఫ్ విసిరిన విసురు అది. ఆ ఇల్లు కాదు మనకు ముఖ్యం—ఆ ఇంట్లోని మనుష్యులు. ఆ మనుష్యుల అంతరాంతర జ్యోతిస్సీమలు. కాని గాల్స్వర్దీ, బెన్నెటూ మొదలయిన రచయితలు ఇంటినే వర్ణించేవారు. అందువల్ల ఆనాటి నవలల్లో జీవంలేనికొన్ని వస్తువులు మాత్రమే ఉన్నాయి. నవలకు—నవలకే కాదు, సాహిత్యంలో దేనికయినా ఆత్మ కావలసిన జీవమున్న మనుష్యులులేరు. ఈ కారణంగా గాల్స్వర్దీ, అర్నాల్డ్ బెన్నట్టా మొదలయిన రచయితల్ని ఉత్త Materialists అంది వర్జీనియా వూల్ఫ్. ఆనాటి రచయితల్ని ఏ క్రూరుడో ఒక కథను, కొంత హాస్యాన్ని, కొంత వినోదాన్ని, కొంత విషాదాన్ని, కొంత ప్రేమను—ఇదంతానిజమేననే భ్రాంతిని ఇవ్వమని శాసిస్తూ ఉండేవాడు. కాని అప్పుడప్పుడు సందేహం వస్తూంటుంది, నిజంగా జీవితం వీళ్ళు చూపిస్తున్నట్లుగా ఉందా? నవలలు ఇలాగే ఉండాలా?—అనే సందేహం. జీవితంలోకి చూడు. నవలకు జీవితానికి చాలాదూరం ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. ఒక సామాన్య మేధస్సుని ఒక మామూలు రోజున పరీక్షించు—ఆ రోజు ఆ మస్తిష్కం ఎన్ని రకాల భావాల్ని పొందుతుందో! పిచ్చివి, అర్థంలేనివి, అనూహ్యమైనవి, లేక ఉక్కులా కోసివేసేవి. ప్రతి చోట నుంచి ఇలాంటి భావాలు—నిరంతరం కురిసే అణువుల్లా ఆ మస్తిష్కంమీద కురుస్తాయి. ఈ భావాలనే అణువుల సమాహార రూపమే ఒక సోమవారం, ఒక మంగళవారం అవుతుంది. జీవితాన్ని ఇలా చూసినప్పుడు, జీవితమంటే పూర్వం ఉన్న భావాలకి, ఇప్పుడున్నభావాలకి తేడా కనిపిస్తుంది. రచయిత నిజంగా స్వతంత్రుడయితే, బానిస కాకపోతే, తను ఏది రాయాలనుకుంటాడో అదిరాస్తే, సాంప్రదాయం శాసించింది కాబట్టి రాయాలనే దృక్పథం లేనివాడైతే, తను ఫీలయ్యే భావాల ఆధారంతో రాయాలనుకునేవాడయితే ఆ రచయితకు చక్కగా కొన్ని అధ్యాయాలుగా విభజింపబడిన ఇతి వృత్తం, కొంత హాస్యం, కొంతవిషాదం, కొంత ప్రేమ, చివరకు ఆనందమో లేక వినాశమో—మొదలయినవి పూర్వంలాగా అందరూ అంగీకరించినట్లుగా ఉండవు. జీవితం చక్కగా ఒకదానివెంట ఒకటి ఒక పద్ధతిలో అమర్చబడిన దీపావళి కాదు; జీవితం

3. "The Mordern Novel"

ఒక ప్రకాశవంతమయిన చక్రంలాంటిది. మనలో చైతన్యం జనించినప్పటినుండి ఆ చైతన్యం అంతమయ్యే వరకు మనను చుట్టివేసి లీలగాకనిపించే ఒక తెర జీవితం. జీవితంయొక్క ఈ ఎప్పుడూ మారుతుండే మనకు తెలియని ఒక అనంతమైన శక్తిని తన రచన ద్వారా అందించాల్సిన బాధ్యత నవలాకారుడిది కాదా?—అదెంత కష్టమైనా, ఎంత క్లిష్టమయినా సరే"[4] అంటుంది వర్జీనియా వూల్ఫ్. వర్జీనియా వూల్ఫ్ 'ఆధునిక నవల' అనే పేరుతో రాసిన వ్యాసం సారాంశం ఇది. ఆ నాడు ఆంగ్ల నవలా కారుల్లో పాత పద్ధతులపై పాతదృక్పథాలపై కలుగుతున్న అసంతృప్తిని వర్జీనియా వూల్ఫ్ స్పష్టంగా, ఉద్రేక పూరితంగా వ్యక్తపరచింది. ఆ వ్యాసంలో వూల్ఫ్ రాసిన ప్రతి వాక్యం శ్రద్ధగా గమనించతగ్గది. సరిగా అదే సమయంలో వర్జీనియా వూల్ఫ్ లాగే పాతపద్ధతులపై తిరుగుబాటుచేసి కొత్త ప్రయోగాలతో రచనలు సాగించినవాళ్ళు జేమ్స్ జాయిస్, డి. ఎచ్. లారెన్స్, ఆల్డస్ హక్స్లే మొదలయినవాళ్ళు.

వర్జీనియా వూల్ఫ్ మొదలయిన రచయితలు పూర్వం నెలకొన్న నవలా సంప్రదాయాల్ని పరిత్యజించటానికి ఒక ముఖ్యమైన కారణం. మొదలే చెప్పినట్లుగా విజ్ఞాన శాస్త్రం, మానసిక శాస్త్రం మొదలైనవి కనుగొన్న ఎన్నో నూతన విషయాలు, పూర్వపు విలువల్ని కూకటివేళ్ళతో పెల్లగించడం—ఆ స్థానంలో మళ్ళీ కొత్తవిలువలు ఆవిష్కరింపబడక పోవడం—తత్ఫలితంగా స్థావర మేర్పరచుకున్న ఒక 'శూన్యత్వం' దేనిమీదా నమ్మకం లేకపోవడం—ఒక విధమైన విశ్వాస రాహిత్యం—పూర్వపు రచయితకొన్ని సాంఘిక విలువల్ని ప్రశ్నించకుండా నమ్మేవాడు. అలాగే తన భావాలు, తన అభిప్రాయాలు పాఠకులుకూడ పంచుకుంటున్నారనే నమ్మకం రచయితలో ఉండేది. కాని ఇప్పటి రచయితకదిలేదు. జేన్ ఆస్టిన్ గురించిరాస్తూ వర్జీనియా వూల్ఫ్ అంటుంది—" To believe that your impressions hold good for others is to be released from the cramp and confinement of personality." పూర్వం రచయితలు తాము దేన్నయితే చెప్తున్నారో దాన్ని పాఠకులు ఒప్పుకుంటున్నారని, తాము దేన్నయితే గమనిస్తున్నారో దాన్ని పాఠకులు కూడా గమనిస్తున్నారని నమ్మేవాళ్ళు. "రచయిత, పాఠకుడు ఇద్దరూ కలిసి ఒక చోట నిల్చొని జీవితాన్ని సమీక్షించేవాళ్ళు. ఆ సమీక్షలో అవసరమైనప్పుడు పాఠకుడు జీవితాన్ని ఇంకా చక్కగా అర్థం చేసుకోవడానికి రచయిత సహాయపడేవాడు"—కాని ఇప్పటి రచయితకు అసలు పాఠకుడు తన భావాలను, ఫీలింగ్స్‌ను పంచుకుంటున్నాడనే నమ్మకమే పూర్తిగా పోయింది.

---

4. "The Mordern Novel"

అలాగే నేటి రచయిత పూర్వం రచయితల్లాగా సమాజంలో కొన్ని సాంప్రదాయ సిద్ధమైన నైతిక, మత, ఆర్థిక, సాంఘిక నియమాలను ఒప్పుకోవడంలేదు. 18, 19వ శతాబ్దపు రచయితలు సమాజం ఏర్పరచిన నైతిక, మత, సాంఘిక, ఆర్థిక నియమాలను అంగీకరించారు. కాని ఈ నాటి రచయితలకు ఆ నియమాల మీద నమ్మకం పోయింది. ఫ్రాయిడ్ ప్రతిపాదించిన "సైకో ఎనాలిసిస్" సూత్రాలు పూర్వ నైతిక సూత్రాలను పటాపంచలు చేసాయి. విజ్ఞాన శాస్త్రం కనుగొన్న అనేక రహస్యాలు మతాన్ని, మత సూత్రాల్ని అపహాస్యం చేసాయి, మార్క్స్ మొదలయినవాళ్ళు ప్రతిపాదించిన 'ఆర్థిక సమానత్వం పూర్వపు ఆర్థిక వ్యవస్థను సవాల్ చేసింది. ఇవన్నీ కొత్త రచయితల్ని బాగా ఆకర్షించాయి. సమాజం స్థాపించిన విలువలు పోయాయి. వాటిస్థానంలో ఒక్కొక్క రచయిత తనకు తాను ఏర్పరుచుకున్న నియమాలు చోటు చేసుకున్నాయి. ఈ కారణంగా రచయితకు పాఠకుడికి ఉండే సంబంధం పూర్తిగా చెరిగిపోయింది. పూర్వం రచయితలందరూ అందరూ అంగీకరించే కొన్నినియమాలను పాటించేవాళ్ళు. ఇప్పటి రచయిత నియమాలు తనకుతాను సృష్టించుకున్నవి. అందువల్ల ఒక రచయిత నియమాలకు ఇంకోరచయిత నియమాలకు సంబంధం లేదు. ఒక్కొక్క రచయితది ఒక్కొక్క ప్రపంచం. పూర్వం డికెన్స్‌ను చదివిన పాఠకుడు వెంటనే ఏ థాకరేనో, ఏ జార్జి ఎలియెట్‌నో, జేన్ ఆస్టిన్‌నో చదువ గలిగే వాడు. ఎందుకంటే ఆ రోజుల్లో అందరూపాటించే కొన్నినియమాలు ఉన్నాయి. వర్జీనియా వూల్ఫ్ మాటల్లో "చక్కగా అధ్యాయాలుగా విభజింపబడిన ఒక ఇతి వృత్తం, కొంత హాస్యం, కొంత విషాదం—ఇదంతా నిజమే అనే ఒక భ్రాంతిని కలిగించడం" మొదలయినవి ఆ నాటి అందరు రచయితల్లోనూ ఉండేవి. కాని ఇప్పుడు జేమ్స్ జాయిస్ చదివిన పాఠకుడు డి. ఎచ్. లారెన్స్‌ను చదువలేడు. ఎందుకంటే ఇద్దరివీ రెండు విభిన్న ప్రపంచాలు. జాయిస్ తనకు తాను సృష్టించుకున్న నియమాలు పద్ధతులు ప్రయోగాలు లారెన్స్‌కు లేవు. అట్లే లారెన్స్‌వి జాయిస్‌కి లేవు. అందువల్ల జాయిస్‌ను చదివిన పాఠకుడికి లారెన్స్ అయోమయంగా కనబడతాడు. లారెన్స్‌ను చదివి జాయిస్‌ను చదవబోతే కొరుకుడు పడదు. అసలు ఆధునిక రచయితలనే చదవకుండా ఏ డికెన్స్‌నో చదివి ఆ దృష్టితో ఆధునిక నవల చదువబోయే పాఠకుడు అయోమయంలో పడిపోతాడు. అందరూ అంగీకరించే కొన్ని సామాన్య నియమాలమీద రచయితలకు నమ్మకంపోయి, ఎవరికివారే తమ తమ వైయక్తిక నియమాల్ని సృష్టించుకొని రచనలు సాగించడంవలన ఏర్పడిన అయోమయత్వమిది.

ఈ కారణంగా 'నవల' పూర్వంలా సామాన్య ప్రజలందరూ చదివి అర్థంచేసుకొని ఆనందించే సాధనం కాకుండా ఒక క్లిష్టమయిన కళాసాధనమైపోయింది. ఈ కారణంగా నేటి రచయితకు పాఠకుడికీ మధ్య ఒక అఖాతం ఏర్పడింది. నేడు ప్రతి పాఠకుడూ ఆధునిక నవలను ఆనందించలేడు. అందుకు కొంత background కావాలి. తను చదువబోయే రచయితను గూర్చి, అతని రచనా పద్ధతుల్నిగూర్చి క్షుణ్ణంగా పాఠకుడు తెలుసుకోవాలి. అప్పుడే ఆ రచయిత అర్థం అవుతాడు. ఇలా నేటి రచయితల్ని చదువడానికి పాఠకుడు తగినట్లుగా సంసిద్ధుడవాలి. అలా సంసిద్ధుడు కాకుండా పుస్తకం తెరిస్తే అయోమయమే. ఆ అయోమయంలో పడిన నేటి చాలమంది పాఠకులు, విమర్శకులు ఆధునిక సాహిత్యమన్నా, ఆధునిక చిత్రకళఅన్నా Obscurity అని తోసేస్తున్నారు. ఏదో కొత్తగా, Originalగా రాయాలనే పిచ్చితో ఆధునిక రచయితలు ఈ అస్పష్టతను ఈ అయోమయాన్ని సృష్టిస్తున్నారు—అనే విమర్శ కూడ ఉంది. కాని ఈ అస్పష్టత, ఈ అయోమయత్వం కొత్త కోసం, కొత్తగా రాయాలనే నేటి రచయిత పిచ్చి తహ తహ వల్ల ఏర్పడినదికాదు. David Daiches అన్నట్టు "The heroic age of experiment and expansion in the English novel was thus the product of what might be called a crisis in civilisation, not the result of a wilful desire to make it new and be original for the sake of being original."

మన నాగరికతలో యేర్పడిన ఒక సంక్షోభం కారణంగా ఈ అస్పష్టత ఏర్పడింది. ఈ సంక్షోభమే మన సాహిత్యంలో, మన చిత్రకళలో నేడు మనం చూస్తున్నాం.

ఆధునిక రచయితల్ని ప్రభావితంచేసిన మరోముఖ్యమయిన విషయం ఫ్రెంచి తాత్త్వికుడు హెన్రీ బెర్గ్‌సన్ ప్రతిపాదించిన The concept of la dur'ce అనే సూత్రం. బెర్గ్‌సన్ ప్రతిపాదించిన ఈ సిద్ధాంతం కాలంయొక్క గమనానికి సంబంధించినది. కాలాన్ని భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తులుగా విభజిస్తారు. కాని బెర్గ్‌సన్ ప్రతిపాదించిన సూత్రం అది ఉత్త కృత్రిమమూ అసత్యమూ అని నిరూపిస్తుంది. భూతకాలం వర్తమానమవుతుంది. వర్తమానం భవిష్యత్తు అవుతుంది. కాలం అనేది ఎప్పుడూ ప్రవహించే నదివంటిది. దానిని విభజించలేం. ఒక వ్యక్తిని ఒక క్షణంలో వేసుకుంటే ఆ క్షణంలో అతడు తన గడచిన జ్ఞాపకాలను స్మరించు కుంటూ ఉండవచ్చు. రాబోయే కాలాన్ని గూర్చి ఊహిస్తుండవచ్చు. అందువల్ల అతడు

5. "The Novel and the Modern world."

ఆ క్షణంలో వర్తమానంలో ఉన్నాడని చెప్పలేం. వర్తమానం ఒకప్పుడు భూతకాలం కావచ్చు లేక భవిష్యత్తు కావచ్చు. ఒక వ్యక్తి చైతన్య స్రవంతి ఎప్పుడూ ప్రవహిస్తుంది. ఆ ప్రవహించడం ఎప్పుడూ ఒకే దిక్కునకాదు. భూతం నుండి వర్తమానం, వర్తమానం నుండి భవిష్యత్తులోకి కాదు. ఎప్పుడో గడచిపోయిన ఏవో జ్ఞాపకాలు, ఎప్పుడో చూసిన ఏవో దృశ్యాలవైపు పోతుంది మన చైతన్య స్రవంతి. లేక ఎప్పుడో జరుగబోయేవి ఊహించుకుంటుంది మన చైతన్య స్రవంతి. అందువల్ల వర్తమానం అనేది "భూతం వర్తమానంలో కలవడం, వర్తమానం భవిష్యత్తుగా మారుతువడం"లోనే ఉంటుంది. దీనినే William James "The spacious present" అనీ Gertrude stein "Prolonged present"[6] అని అన్నారు.

స్థూలంగా ఇవీ హెన్రీ బెర్గ్‌సన్ కాలాన్నిగూర్చి ప్రచారంచేసినకొన్ని సిద్ధాంతాలు. ఇవి నమ్మిన వారికి ముఖ్యంగా రచయితలకు ఒక నవలను కొన్ని అధ్యాయాలుగా విభజించడం గాని, కథా గమనాన్ని భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తులకు అనుగుణంగా విభజించడంగాని చాలా కృత్రిమంగా, అసహజంగా కనిపిస్తుంది. తను సృష్టిస్తున్న పాత్రలను యథాతథంగా చిత్రించాలంటే ఆయా పాత్రలయొక్క చైతన్య స్రవంతిని చూపించాలి. చైతన్య స్రవంతి మొదట చెప్పినట్లు ఒక క్రమంలో భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తుల్లోకి ప్రవహించదు. ఒడుదొడుకులుగా, ముందు వెనుకలుగా ప్రవహిస్తుంది. అందువల్ల రచయిత కథాగమనంకూడ తన పాత్రల చైతన్య స్రవంతిననుసరించే ఉండాలని నమ్ముతారు ఆధునిక రచయితలు. ఇలా రాయడాన్నే 'Stream of conciousness techique' అంటున్నారు. బెర్గ్‌సన్ ప్రచారంచేసిన The concept of la dur'ce ఆధునిక రచయితలు ఈ Stream of conciousness technique ను ప్రయోగించడంలోని లక్ష్యాన్ని చక్కగా వివరిస్తుంది. ఇదే David Daiches మాటల్లో:

Bergsonian ideas about time were in the air in 1920's and influenced even those writers who had not read Bergson. It led to a supicion of the old kind of plot which carried the characters forward from moment to moment in a precise chronological sequence and there developed instead the kind of narrative texture

6. "Bergson and stream of conciousness Novel"-S. K. Kumar.

that moved backward and forward with a new freedom to try to capture the sense of the time as it actually operates in the human awareness of it."[7]

ఇలా ఆధునిక సాహిత్యం—ముఖ్యంగా నవలా ప్రక్రియమీద బెర్గ్‌సన్ ప్రభావం చాలవుంది. బెర్గ్‌సన్ ప్రతిపాదించిన 'కాలా'నికి సంబంధించిన కొత్త సూత్రాల వెలుగులో చూసినప్పుడు ఆధునిక నవల, ముఖ్యంగా చైతన్య స్రవంతి టెక్నిక్‌తో రాయబడిన నవల చక్కగా అర్థమవుతుందని S. K. Kumar అన్నారు: "In the context of these observations it will be seen that much new light can be thrown on the stream of conciousness form of narrative and characterisation by studying it in relation to the theory of durational flux as expounded by Bergson......

'In Bergson's philosophy one finds an attempt to correlate the new philosophical awareness with methods and ideals of literary composition, particularly prosefiction."[8]

అయితే ఈ చైతన్య స్రవంతి టెక్నిక్ ద్వారా రచయిత ఏం సాధిస్తున్నాడు?—అనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. పూర్వం రచయిత కథను చారిత్రికంగా చెప్పకపోయే వాడు. పాత్రల్ని గూర్చి, పాత్రశీలాన్ని గూర్చి చెప్పేవాడు. ఒక పాత్ర దేన్నైనా చూసినపుడు ఆ పాత్రకు కలిగే గతస్మృతులు జ్ఞాపకంవస్తే 'ఫలానాది జ్ఞాపకం వచ్చింది' అని రచయిత చెప్పేవాడు. కాని ఆధునిక రచయితకు ఇదంతా చాల కృత్రిమంగా కనిపిస్తుంది. ఒక పాత్రను గురించి చెప్పడం కాదు—ఆ పాత్రను పాఠకులకు ప్రత్యక్షంగా చూపించాలి—అలా చూపించాలంటే పాత్రకు, పాఠకునికి మధ్యన ఎవరూ ఉండకూడదు. పూర్వం పాఠకునికి, పాత్రకు మధ్య రచయిత ఉండేవాడు. రచయిత కల్పించుకునేవాడు. తన పాత్రనుగూర్చి ఏదో చెప్పబోయేవాడు. ఆ 'చెప్పడం' మీద ఆధునిక రచయితలకు ఒక విధమైన అసహ్యం ఏర్పడింది. తన పాత్రల్ని పాఠకునికి చూపించాలి. రచయిత పాత్ర శీలాన్నిగూర్చి, ప్రవర్తననుగూర్చి యేమీ చెప్పకుండా కేవలం తన పాత్రను ఫోటోగ్రాఫ్ తీసి పాఠకులముందుంచాలి. ఆ ఫోటోగ్రాఫ్ ఎలాఉందో పాఠకులు నిర్ణయించుకుంటారు. ఇలాంటి భావాలున్న రచయితలకు Stream of concious ness technique చక్కగా ఉపయోగపడింది.

7. "The Novel and the Modern world."
8. "Bergson and stream of conciousness Novel."

ఒకానొక క్షణంలో ఒకానొక వ్యక్తిలో ఏ భావం, ఏ ఆలోచన, ఏ ఆవేశం,ఏ దృశ్యాలు స్థావరమేర్పరుచుకున్నాయో చూపించాలి రచయిత. అతనిలోని భావాలు, ఆ ఉద్రేకాలు, ఆ ఆలోచనలు, ఆ సంఘర్షణలు పాత సాంఘిక, నైతిక విలువలతో చూస్తే అవినీతికరంగా కనిపించవచ్చు. అసహ్యంగా కనిపించవచ్చు. లేక ఎంతో మనోహరంగా, మధురంగానైనా ఉండవచ్చు. ఎంతోఉన్నతంగా ఉండవచ్చు. లేదా ఎంతో నీచంగానైనా ఉండవచ్చు, ఇవన్నీ రచయితకనవసరం. ఒకానొక క్షణంలో ఒకానొక వ్యక్తి సంపూర్ణ స్వరూపాన్ని చూపించడం ఆ రచయిత లక్ష్యం. అంతా మంచిని, మనోహరత్వాన్ని మాత్రమే చూపించి మిగతావి వదిలేస్తే అది ఒక మానవుణ్ణి సంపూర్ణంగా చూపడం కాదు. మానవునిలోని నైజాన్ని ఏ తెరలు లేకుండా చూపించాలనే ఒక తహ తహ, ఆ చూపించడంలో సంపూర్ణత్వాన్ని సాధించాలనే జిజ్ఞాసకు ఈ Stream of conciousness technique చక్కగా సరిపోయింది.

ఇంకొక ముఖ్యమయిన విషయం—ఒకపాత్ర character అనే దానిమీద ఆధునిక రచయితకు నమ్మకం లేదు. ఒక వ్యక్తి character ఇలా ఉంటుందని నిర్ణయించ లేం. " character is not a state......it's a process " అంటారు ఆధునిక రచయితలు. ఒక క్షణంలో వ్యక్తికీ మరో క్షణంలో వ్యక్తికీ ఎంతో భేదం కనిపిస్తుంది. అందువల్ల సాంప్రదాయవాదులు అనే 'శీలం' నవలాకారుడికి అనుకూలమైన కథ కోసం ఏర్పరచుకున్నది తప్ప నిజం కాదని తేలిపోతుంది. ఇలా characterను ఒక state గా కాక ఒక process గా చూపించడానికి stream of conciousness technique చక్కగా సరిపోతుంది. ఈ దృష్టితో character ను చూసినప్పుడు ఆ character ను కొన్ని గంటలసేపు లేక కొన్ని రోజులకన్న ఎక్కువ సేపు చూపించడం సాధ్యంకాదు. character నుఒక state గా కాక ఒక processగా చూస్తున్నాము కాబట్టి కొన్ని గంటల్లో ఒక పాత్ర పొందిన వివిధ అనుభూతుల సమగ్ర రూపమే a process of character అవుతుంది. ఆ కొన్ని గంటల్లో ఆ పాత్రను సంపూర్ణంగా చూపించడం సాధ్యం అవుతుంది. కొన్నినెలలు కొన్ని సంవత్సరాల కాలాన్ని తీసుకుంటే అదిసాధ్యంకాదు. ఇందుకే చాలమంది ఆధునిక రచయితలు తమ పాత్రలను, ఆ పాత్రల మస్తిష్కాలను కొన్ని గంటల వరకే చిత్రించే ప్రయత్నం చేస్తారు. అందుకే వర్జీనియా వూల్ఫ్ అంటుంది—"ఒక సామాన్య మేధస్సుని ఒక మామూలు రోజున పరీక్షించు. ఆ రోజు ఆ మేధస్సు,

ఆ మనస్సు ఎన్నిరకాల ఆలోచనలను, అనుభూతులను పొందుతుందో చూడు. పిచ్చివి, అర్థం లేనివీ, అసహ్య మైనవీ, అనూహ్యమయినవీ లేక ఉక్కులా కోసివేసేవీ— ప్రతి చోటునుంచి ఇట్లాంటి ఎన్నోభావాలు నిరంతరం కురిసే అణువుల్లా ఆ మస్తిష్కం మీద కురుస్తాయి. ఆ అణువుల సమాహార రూపమే ఒక సోమవారం, ఒక మంగళవారం అవుతుంది." ఒక సోమవారాన్ని, ఒక మంగళవారాన్ని సృష్టించా లంటే అలా ఒక వ్యక్తి మేధస్సుమీద కురుస్తున్న ఆ అసంఖ్యాక అణువుల్ని భాష లోకి అనువదించాలి. ఆ అణువుల సమాహార రూపమే ఆ పాత్ర character. character ను ఒక process లా చూపడం అంటే ఇదే. జాయిస్ రాసిన Ulysses, వూల్ఫ రాసిన Mrs. Dallowy ఇందుకు ఉదాహరణలు.

ఇలా Stream of conciousness technique ద్వారా ఆధునిక నవలాకారుడు ఎన్నో లక్ష్యాలను సాధిస్తున్నాడు. Bergson ప్రతిపాదించిన 'కాలంఅనేది ఒక ప్రవాహం' అనే సూత్రానికి అనుగుణంగా పాఠకుడికీ పాత్రకూమధ్య రచయిత కల్పిం చుకోకుండా, ఇద్దరిమధ్యా ఒక ప్రత్యక్ష సంబంధం కల్పించడానికి, ఒకేసారి ఒక పాత్ర భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తులను చూపించడానికి, Character ను ఒక State గా కాకుండా, ఒక Process గా చూపించడానికి Stream of conciousness ను గొప్పగా ఉపయోగించుకున్నారు ఆధునికరచయితలు. ఆధునికరచయిత సాహిత్యంలో ప్రవేశపెట్టిన ఒక గొప్పటెక్నిక్ ఈ Stream of conciousness technique. ఈ టెక్నిక్‌ను గురించిన చర్చను David Daiches ఇలాముగిస్తాడు.

'The stream of conciousness method, at its most subtle and most intense, is able to achieve by depth what tradi tional method achieves by extension. It provides a method of presenting character outside time and place; in the double sense that, first, it separates the presentation of conciousness from the chronological sequence of events, and second, it enables the quality of a given state of mind to investigate so comp-letely, by means of pursuing to their end the remote mental associatios and suggestions, that we donot need to wait for time to make the potential actual before we can see the whole·

9. "The novel and the modern world."

ఆధునిక రచయితల్లో కనిపించే ఇంకొక ముఖ్యమయిన లక్షణం నేటి ఆధునిక మానవుని 'ఒంటరితనం' మీద రచయిత తన దృష్టిని కేంద్రీకృతంచేయడం. నేటి ఇద్దరి వ్యక్తులమధ్య సంపూర్ణ సాన్నిహిత్యంకాని, ఆత్మీయతకాని కనిపించదు. ప్రతి వ్యక్తీ తన సుప్త చైతన్యానికి లేక చైతన్యంలో ఏర్పరచుకొన్న తన వయ్యక్తిక విలువలకి, యిష్టాలకి, అయిష్టాలకి, ఉద్రేకాలకి, ఆవేశాలకి దాసుడు. ఒకవ్యక్తి అంతర్లోకానికి బహిర్లోకానికి ఎంతో తేడాఉంటుంది. అతడు బాహ్యజగత్తులో నటిస్తుండవచ్చు. తనలోని ఎన్నో దౌర్బల్యాలను దాచేస్తుండవచ్చు. ఎదుటి వ్యక్తులతో మాట్లాడుతున్నా, స్నేహంగా, సన్నిహితంగాఉంటున్నా అతని అంతరాంతరాలు మాత్రం ఆ ఎదుటి వ్యక్తులతో ఒక తాదాత్మ్యాన్ని పొందవు. ఏ ఇద్దరి వ్యక్తుల మధ్యనైనా ఒక సంపూర్ణ భావ సమైక్యతలేదు. ఎంత దగ్గరగా వచ్చినా, ఎన్ని రహస్యాలు పరస్పరం చెప్పుకున్నా ఇంకా ఇద్దరిమధ్యా పడగొట్టలేని గోడలెన్నో ఉంటాయి. ఆ గోడలు పడగొట్టడం సాధ్యంకాదు. ఒకరికొకరు అన్ని విషయాలు సంపూర్ణంగా తమను తాము ఇచ్చివేసుకుంటూ చెప్పుకోరు. ఒకవేళ చెప్పుకున్నా, ఆ చెప్పుకున్న విషయాలు చెప్పుకున్నవ్యక్తికి సంతృప్తి కలిగించినట్లు ఆ విన్నవ్యక్తికి అర్థంకావు. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కవిషయాన్ని వాళ్ళ వాళ్ళ వైయక్తిక విలువల అన్వయంతో అర్థంచేసుకుంటారు. అందువల్ల నేటి మానవుడు ఏకాంతజీవి. సంఘంలో ఉన్నా స్నేహితులమధ్యఉన్నా తనకూ బాహ్యప్రపంచానికీ ఒక సంపూర్ణ తాదాత్మ్యాన్ని అతడు పొందడంలేదు. ఒకవేళ ఆ తాదాత్మ్యాన్ని ఎప్పుడైనా పొందినా అది కేవలం తాత్కాలికంమాత్రమే. త్వరలోనే ఆ తాదాత్మ్యం పొందానని అనుకొని తనను తాను మోసగించుకున్నట్లు ఆవ్యక్తి ఫీలవుతాడు. ఇలా ఒకవ్యక్తి అంతరంగానికి బాహ్య జగత్తుకు ఒక సంపూర్ణ తాదాత్మ్యంలోపించి, మానవుడు ఏకాంతజీవిగా తనవయ్యక్తిక విలువలతో, స్వప్నాలతో, కన్నీళ్ళతో, తనలోకంలో తాను జీవిస్తున్నాడు. ఇలాంటి పరిస్థితిలో అతని అంతరంగానికి బాహ్యజగత్తుకు సంపూర్ణ తాదాత్మ్యం అసంభవం. ఆసలు అందుకు మార్గంలేదు. ఏ ఇద్దరు వ్యక్తులయినా తమలోని నైజాన్ని అంతటినీ పరస్పరం స్పష్టంగా చెప్పుకోలేరు. ఎందుకంటే తమలోని 'నిజం' తమకే తెలియదు. స్పష్టంగా తెలిసినా చెప్పుకోడానికి ఎన్నోఅడ్డంకులు. తనను తాను కించపరచుకుంటు న్నాననో ఎదుటివ్యక్తి దృష్టిలో తేలిక ఔతాననో అనుకుంటాడు. ఒకవేళ ఈ అడ్డం కులు దాటిచెప్పుకున్నా ఎదుటివ్యక్తి తనను సానుభూతితో, తనకిష్టమయిన పద్ధతిలో అర్థంచేసుకుంటున్నాడనే నమ్మకంలేదు. ఈకారణాలవల్ల నేటి ప్రతి మానవుడూ ఏకాంతజీవి. అతని అంతర్గత చైతన్యంలో ఏకాంతంగా జీవిస్తాడు. నేటిమానవుని

ఈ 'ఏకాంతాన్ని' చూపించడం ఆధునికత మరొక ముఖ్యమైన లక్షణం, లక్ష్యంకూడ.

ఆధునికత మరొక లక్షణం—Symbolism. సింబాలిజమ్ అనేది ఫ్రాయిడ్ తన సైకోఎనాలిసిస్‌లో చెప్పినట్లు ప్రతిసామాన్య మానవుని నిత్య జీవితంలో కనిపిస్తుంది. బాహ్యప్రపంచంలో కనిపించే కొన్నివస్తువులు, చూసేవాళ్ళలో తమకుతెలియకుండా, తమ ప్రమేయం లేకుండా ఏవోభావాల్ని, దృశ్యాల్నికల్పిస్తాయి. బాహ్యజగత్తులోని ఏదో ఒక అప్రధానవస్తువు మన అంతరంగంలో, మన సుప్త చైతన్యంలో దాగిన ఏదో భావాన్ని అకస్మాత్తుగా ప్రేరేపిస్తుంది. ఈ ప్రేరణ ఆయావస్తువులమీద, ఆయా వ్యక్తులమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఏదోవస్తువు మనలో దాగిన ఏదోభావానికి సంకేతం అవుతుంది. ఇలా ఒక వస్తువు ఒక వ్యక్తిలో ఏదో ఒక భావాన్ని ప్రేరేపించడం, ఆ ప్రేరేపణకి వెనుక అతనిలో దాగిఉన్న ప్రవృత్తులు బయల్పడడం—ఆ బయల్పడడం ద్వారా ఆవ్యక్తిలో దాగిఉన్న ఏదో ఒక నిజం బయటపడడం జరుగుతుంది. సరిగ్గా దీన్నే కళాత్మకంగా చూపిస్తే సింబాలిజమ్ అవుతుంది. ఈ టెక్నిక్ ఆధునిక రచయిత లక్ష్యాలకి చక్కగా సరిపోయింది. తన పాత్రల స్వరూప స్వభావాలను చిత్రించడానికి, ఆ చిత్రణ కేవలం సూచనగా మాత్రమే ఉండడానికి సింబాలిజమ్ చక్కగా సరిపోయింది. ఒక్కొక్క రచయిత తన లక్ష్యాలకు తను సృష్టిస్తున్న పాత్రలకు సరిపోయేకొన్ని సంకేతాల్ని సృష్టించుకుంటాడు. ఉదాహరణకు—జేమ్సు జాయిస్ రచించిన 'Portrait of an Artist as an Young man' అనే నవలలో 'నీళ్ళు' ఆ నవలలోని ప్రధాన పాత్ర Stephen కు అతని తల్లిని జ్ఞాపకం చేస్తాయి. 'నీళ్ళు' తల్లికి సంకేతంగా తీసుకుంటాడు. వర్జీనియావూల్ఫ్ రాసిన 'To the light house' అనేనవలలో light house ఆ నవలలోని ప్రధాన పాత్రకు, తనలోని సత్యానికి ఒక బాహ్య సంకేతంగా కనిపిస్తుంది. ఇలా జేమ్సు జాయిస్, వర్జీనియావూల్ఫ్, డి. ఎచ్. లారెన్సు మొదలయిన రచయితలు ఎన్నో సంకేతాల్ని—వివిధభావాలను, శక్తులను, ప్రేరేపణలను సూచించడానికి వాడారు. 'దేనినీ వాచ్యంగా చెప్పకూడదు సంకేతాలద్వారా సూచించాలి' అనే ఆధునిక తత్వానికి, సంకేతాలద్వారా ఒకవ్యక్తి సుప్త చైతన్యంలో అంతర్లీనమై ఉన్న ఎన్నోవిపరీత శక్తుల్ని చూపించడానికి ఆధునిక రచయితలు ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క రకంగా ఈ సంకేతాల్ని వాడుతున్నారు.

ఇలా ఆధునిక రచయితలు టెక్నిక్‌లోనూ, దృక్పథంలోనూ, తాముచేస్తున్న రచనలకు తమకు ఉండే సంబంధంలోనూ, తమకు పాఠకుడికి ఉండేసంబంధంలోనూ ఈ పైన చర్చించిన మార్పుల్ని ప్రవేశపెట్టారు.

ఈ ఆధునిక సాహిత్యమే 1940 తర్వాత కొంతమంది తెలుగు రచయితలను ప్రభావితులను చేసింది. ఆట్టివారిలో బుచ్చిబాబు, రాచకొండ, గోపీచంద్, ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం మొదలయిన వారిని పేర్కొనవచ్చు. బుచ్చిబాబు 'చివరకు మిగిలేది', రాచకొండ 'అల్పజీవి' మొదలైన నవలలు తెలుగులో వచ్చిన నిజమైన ఆధునిక నవలలు. వీటిని 'మనోవైజ్ఞానిక నవల'[10]లని పేర్కొన్నారు ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం గారు.

తెలుగులో 1940 తరువాత అవతరించిన ఈ 'ఆధునికత' తెలుగు సాహిత్యంలో అంతగా ప్రచారం పొందలేదు. ఇద్దరు ముగ్గురు రచయితలు తప్ప ఎక్కువ మంది ఈ 'ఆధునికత'ను ప్రయత్నించలేదు. అందువల్ల ఈ 'ఆధునికత' అనేది ఒక ఉద్యమంగా తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రాకిపోలేదు. ఈ 'ఆధునికత' నుంచి తెలుగు రచయితలు నేర్చుకోవాల్సిందీ, సాధించాల్సిందీ ఎంతో ఉంది.

బుచ్చిబాబు, రాచకొండ మొదలయిన ఆధునిక రచయితల్ని వాళ్ళ ప్రవేశ పెట్టిన ఆధునికతా రీతుల్ని వివరించడానికి, ఆ ఆధునికతలో వాళ్ళ సాధించిన కొన్ని ప్రయోజనాల్నిగూర్చి రాయడానికి, 1914 తర్వాత ఆంగ్ల సాహిత్యంలో వచ్చిన ఆధునికతకు, 1940 తర్వాత తెలుగులో వచ్చినఆధునికతకు సామ్యాన్నీ, భేదాన్నీ వివరించడానికి, ఆ ఆధునికతలో వాళ్ళసాధించిన కొన్ని ప్రయోజనాల్నిగూర్చి రాయడానికి, 1914 తర్వాత ఆంగ్లసాహిత్యంలో వచ్చిన ఆధునికతకు, 1940 తర్వాత తెలుగులోవచ్చిన ఆధునికతకు సామ్యాన్నీ, భేదాన్నీ వివరించడానికి ఇంకొకవ్యాసం అవసరం. 1914 తర్వాత ఆంగ్లసాహిత్యంలో, ముఖ్యంగా Prose Fiction లో వచ్చిన 'ఆధునికత'ను దాని స్వరూపాన్ని, ప్రయోజనాన్ని, లక్ష్యాలను సాధ్యమయినంత స్పష్టంగా ఇంకా ఆ 'ఆధునికత' గూర్చి తెలుసుకోవడానికి కావలసిన background ను కల్పించడానికి ఈ వ్యాసం తోడ్పడుతుందనుకుంటాను.

---

10. భారతి నవంబర్ 66.

★

(ఈ వ్యాసరచయిత పేరు డి. మధుబాబు అని చదువుకోవలసిందిగా పాఠకులకు మనవి.

—సృజన)

సాహిత్య లేఖలు:

... తిలక్ పేరన అతని రచనా సమీక్షలతోనే ఈ సంచిక వెలువరించడం సంతోషంకలిగించింది. ఎటువచ్చీ అతని కవితా రచనలపైనే చర్చజరిగింది. అదికూడా సమగ్రమనుకోను. ....వ్యాసాల్లో కొంత రెపిటీషనుఉంది. తప్పదు. ఏమైనా సంచిక ఉత్సాహజనకంగా ఉంది. కార్యకర్తలను అభినందించాలి.

—వాసమూర్తి—అమలాపురం.

సృజనలోని ఎలిజీల గురించి: వీళ్ళంతా తిలక్ గేయాలలోని మాటలను, భాగాలను వాడుకుని చూపుదామన్న కుతూహలంలో తాముగా చెప్పదలచుకున్న భావాల విషయంలో శ్రద్ధ నెమరేస్తున్నారు. తద్వారా తిలక్ బొమ్మకి బదులు కార్టూను వేయడంలాగ భాసిస్తోంది తప్ప అంతకన్న గొప్ప ప్రయోజనం సాధింపబడటం లేదు...'గిరీశం' ఎవరోగాని—ఆ ప్రేవెర్స్ బాగుంది. కొంతఆలోచనామృతంగా వుంది. శ్రీ మల్లవరపు రచన కొద్దిదైనా గొప్పగా వుంది. 'మంచుబు' నుంచి, భాగాలుగాని— ఉన్నంతలో సంపూర్ణంగాగాని ప్రచురించాల్సిందనిపించిది. వ్యాసాల్లో 'కాంతి జలపాతం' మొత్తమన్నింటా ఆలోచనా స్ఫోరకంగా వుంది. గతనాలుగైదు నెల్లుగా తిలక్ కవితలను మథిస్తున్న నాకేఎన్నో నవ గవాక్షాలు తెరిచేదిగా ఉంది.

—సోమసుందర్—పిఠాపురం.

అతి ప్రమాణం కలిగిన రచనలను ప్రచురిస్తే సృజన చరిత్రాత్మకంగా నిలిచి పోతుంది. ఏ సిద్ధాంతమూ ఎప్పటికీ నిలువదు. "సూర్యుడు తూర్పున ఉదయించును" అనేట్టి కొన్ని సామాన్య విషయాలను గూర్చి తప్ప త్రికాలా బాధ్యమైన సిద్ధాంతమేదీ. ఉంటానికి వీలులేదు. నా వరకు ఇట్లాంటి సిద్ధాంతాల మీద నమ్మకం లేదు. నాకివి సాహిత్యం బ్రాండ్ కుల మత తత్త్వాలనిపిస్తాయి. ప్రతి విషయాన్ని గూర్చి, పురాతనమైనా, మూఢాచారమైనా, అతినవ్యమైనా, సైంటిఫిక్ ఐనా కూలంకషంగా చర్చించాలి.... ఇంకా కవులను పూజించటం, సత్కరించడం, సన్మానాలు చేయడం మానాలి; కవిత్వాన్ని చర్చించాలి. ఏ కట్టుబాట్లూ, లాయల్టీసూ, బాదర బందీలు లేకుండా పత్రిక నడపండి.

—శ్రీ లక్ష్మణమూర్తి—హైదరాబాదు.

★

దిక్కుల నడుమ ధిక్కారం

కె. వి. రమణారెడ్డి.

హైదరాబాదు నడివీధిలో 1965 మే 6 నడిరాత్రి వేళ నాంపల్లి పాండు (ఒకానొక రిక్షా చోదకుడు) 'కేక'లతో నిండిన ఆరుగురు కోడె ప్రాయపు అతి నవీనాంధ్ర కవులసమిష్టి శిశువును లోకంముందు దించాడు. దిగంబర శకం హైదరా'బాధ'లో ప్రారంభమైంది. ప్రారంభమై ఏడాదిన్నర కాలం ఖర్చయిందోలేదో, "ఇంకా భయం భయంగా బానిసత్వంగా దుర్భరంగా హేయంగా ఛండాలంగావున్న ఆంధ్రదేశమనే మురిగ్గుంట"లో, మురికికి లక్షణ ప్రాయమైన విజయవాడలో గవర్నరుపేట నడిబొడ్డున జంగాల చిట్టి అనే హోటలు క్లీనరు దిగంబర కవుల రెండవ బిడ్డకు మంత్రసానిపని చేశాడు.

1966 డిసెంబరు 18 అర్ధరాత్రి 1965 మే 6 అర్ధరాత్రిని చేరబిలుచుకొంది. సమీపగతమే సుదూర గతం కంటె రెండాకులెక్కువ చదవింది. వెనక వచ్చిన కొమ్ములు ముందు వచ్చిన చెవులకంటె వాడి కదా మరి! మునుపులేని ఒకానొక తాత్విక సమాలోచనం, మునుపటి కంటె ఎక్కువైన వైమర్శిక దృక్పథం, దిగంబర కవుల రెండవ సంపుటికి సుగుణాలౌతున్నాయి. ఈ మధ్యకాలంలో నానా పత్రికా విమర్శలూ విసుర్లూ, పురస్కార తిరస్కారాలూ, ఈ మార్పును తెచ్చి పెట్టాయని అనుకొందామా? లేక, ఈ నడిమి కాలంలో దిగంబర కవులు ముందు వెనకలారసికొని, చుట్టూ చూచుకొని, లోప పూరణకు పూనుకొన్నారనుకొందామా? ఎలాగనుకొన్నా జరిగింది ఒకటే. అది ఒక విధంగా శుభంకరమైన పరిణామమే అనుకోవాలి.

ఎవరు ఏమనుకొన్నా లెక్కజేయని ఈ సాహసిక మనస్కులకు ముఖ ప్రీతిగా మాటాడ్డం కంటె ఎక్కువ రోత బుట్టించే పని మరొకటి ఏదీ ఉండదు. లోకంపైనీ నాగరికతపైనీ రాజీలేని యుద్ధం ప్రకటించినవారికి, సదరు లోకం నుండి ఇసుమంత సానుభూతికూడా అక్కర ఉండదు. అట్లని, విమర్శపేరిట దూషణను, సమీక్ష పేరిట రంధ్రాన్వేషణను వారు సమచిత్తంతోటి సహిస్తారనికూడా నేననుకోను. అయినా విమర్శకు పూనుకొన్నాను కాబట్టి హర్షామర్షాలను దృష్టిలో పెట్టుకోకుండా, నేను కూడా వారినే అనుకరిస్తాను.

"దిగంబర" శబ్దం వింటేనే కళ్ళుమూసుకొని "శాంతమ్ పాపమ్" అనుకొనే అన్నయ్యలుంటే ఉండవచ్చునేమోగాని ఆధునికులకు అది పరమ సాధుశబ్ద సంతానంలో ఒకానొకటిగా సుపరిచితమై పోయింది కాబట్టి, విద్యుచ్చికిత్స (షాక్ ట్రీట్‌మెంట్) చేద్దామని ముందుకు వచ్చిన కవి–వైద్యులను ధీమాగా ఎదుర్కొని నిలిచే రోగులెందరో నేడున్నారు. తల వెనక కళ్ళునిలుపుకొన్న పెద్దన్నలుకూడా శుకమహర్షినో దిగంబర జైనులనో నెమరువేసుకొని ఈ దాడిని తట్టుకోగలరని ఆశించవచ్చు. చెప్పవచ్చిందేమిటంటే "దిగంబర"కవులు షాక్ కొట్టించదలుచుకొనే ఉండినట్లయితే, తామే 'షాక్' తినిఉంటారని మాత్రమే.

తెలుగులో భీభత్స కవిత్వానికి శ్రీ రంగంనారాయణబాబు అంకురార్పణ చేసి ముప్పై సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి. అసమ అక్రమ సమాజంపై శ్రీశ్రీ పరశు ఘాటీకి ఉపక్రమించి అంతే కాలంగడిచింది. శ్మశానాల, నెత్తురేర్లు, చీము ముంపు, మానభంగాలు, తాగుబోతుల పేలాపనలు, రాక్షసరతులు, కుష్ఠురోగుల వ్రణాల రసి నద్దుకొన్న సంధ్యాకాశాలు, కములు కంపు—అంతానచ్చి, ఉండకుండా, పోయింది. నత్తిమాటలు కవిత్వమయ్యాయి. సబ్బు బిళ్ళలూ కుక్కపిల్లలూ కావ్యవస్తువులుగా ఉండి ఇప్పటికప్పుడే కథా వస్తువులుగాకూడా రూపాంతరం పొందాయి. "దొంగలంజ కొడుకుల నలే మెసలే లోకం" దూపుపడిపోయింది. అయితే అంతటితో లోకవధ సర్వమూ సమాప్తం కాలేదు కాబట్టే ఉన్న కట్టడాలను కుప్పగూల్చేందుకు ఇంకొక తరంకూడా నడుములు బిగించవలసి వచ్చింది.

అభ్యుదయ కవిత్వావతరణకుముందు సృష్ట్యాదిలోవలె అసంయమిత మనః ప్రపంచం అరాచక రూపంలో ఉండింది. విధ్వంసాత్మకంగా ఉండింది. ద్వేషాలు రోషాలు శుద్ధరూపాలలో ఉండేవి. ఆ రోజుల పొగ మంటల కవిత్వానికి ఈ దిగంబర కవిత్వం ప్రతిరూపమేనా? అలా అని నేననను. ఇది దేనికీ కొస విసురు కాదు. రాబోయే దేనికో ఇది తొలి దురుసు అని నేననుకొంటున్నాను. Storm before the calm లాంటిదేమో ఇది?

దిగంబర కవులు తమ రెండవ సంపుటిలో తమ తొల్లిటి ఇష్టారాజ్యానికి ఒక క్రమాన్ని ఇచ్చుకోజూస్తున్నారన్నాను. తత్ఫలితంగా ఇంతవరకూ సమగ్రమని చెప్పదగిన తత్వంలాంటిదాన్ని వాళ్ళు రాబట్టుకోలేదు. కాబట్టి మిగిలింది తత్వమని

భ్రమపెట్టే దాని ఆభాస. జాక్ లిండ్సే వంటి ఆధునికులవలె జాఁపాల్ సార్త్ర్ (jean Paul-sartre) అస్తిత్వ వాదానికీ మార్క్సిజానికీ సమన్వయ మార్గాన్ని చూపెట్టే ప్రయత్నం ఇంకా వీరి దృష్టికి ఎక్కినట్లులేదు గాని, అస్తిత్వ వాదాన్నీ గతితార్కిక భౌతిక వాదాన్నీ విడి విడిగా వీళ్లు అంగీకరిస్తున్నారు. వాటికి ఫ్రాయిడ్ మనస్తత్వ శాస్త్రాన్ని జోడించారు. ఇప్పటికే ముప్పేటబడిన ఈ సూత్రాన్ని ఇంగ్లాండ్ లోని 'యాంగ్రీ యంగ్ మెన్,' అమెరికాలోని 'బీట్ జెనరేషన్'తో ముడివేస్తున్నారు. వీటి అన్నిటి మధ్య పొందిక వీలౌతుందా, లేక "కలగా పులగపు విలయావర్తం"లాంటి పరస్పర విరుద్ధ భావాంశాల ఆకర్షణ వికర్షణల పట్టున చిక్కిపోవడమే మిగులుతుందా, అని వీళ్ళు సరిగా తర్కించుకొన్నట్లు కనిపించదు.

దిసమొలలతో వీధినిబడిపోవడమే దిగంబరత్వమని ఎవరైనా అనుకొంటేనూ అంటేనూ బాధ్యత వీరిది కాదు. ఎందుకంటే వీరిలో ఒకరైన "నిఖిలేశ్వర్" రాసిన దానినిబట్టి ("ప్రపంచ సాహిత్యంలో యువతరం తిరుగుబాటు"—భారతి, జనవరి 1967), దిగంబరత్వమంటే శారీరక నగ్నత కాదు.[1] ఈ విధంగా దిగంబర కవులు ఆంధ్ర దేశాన్ని దయతలచి విడిచారని వారినభినందించాలి. దిగంబరత్వమంటే నగ్నత్వమే అని పదుగుర ముందు ప్రదర్శించిన అలన్ గిన్స్‌బర్గ్ (Allan Ginsburg) ఈ విషయంలోనైనా వీరికి మార్గదర్శకుడు కాలేదని సంతోషించాలి. అలాగే, అమెరికన్ బీట్స్‌కు లక్షణాలైన 'మరిజువానా'గుళికలు, 'జాజ్'పాటలు, కొక్కిరాయి క్రాపులు, వెంగళప్ప వేషాలు—ఇవికూడా వీరికి అనుకరణకు యోగ్యమైనట్లు అనిపించదు. అయినా "డ్రెయిన్ పైప్ పేంట్స్"అంటేనే దడుచుకొనే మనస్తత్వం ఉంటే ఎలా? నిజమైన విధ్వంసకులు వేషాలగురించి వేడుకల గురించి పట్టించుకోరని తెలుసుకోవాలి. వెర్రి మొర్రి వేషాలతో సరిపెట్టుకొనే వాళ్ళనుంచి ప్రమాదం ఉంటుందని అనుకోవడమూ అనవసరమే. దిగంబర కవుల లక్ష్యమెలాంటిదంటే "ఆధునిక మానవుడిలో ఆశను పుట్టించి నూతన మార్గాన్ని నిర్దేశించి నవోత్సాహాన్ని కల్పించడమే." మనిషి "సహజంగా" జీవించాలి. కృత్రిమ

1. దిగంబరత్వమంటే "మనిషిలో అట్టడుగున బురదగుంట్లో/పడివున్న మనీషిని లేవదియ్యడం/ఎముకల లోతుల్లో ధ్వనించే/స్వచ్ఛమైన గీతాల్ని ప్రతిధ్వనించడం/కళ్ళవెనక దాగివున్న/సిసలైన కన్నీళ్ళని ప్రసరించడం/....నిజాన్ని నిజంగా నగ్నంగా చెప్పడం"—దిగంబరి, భైరవయ్య రచన, దిగంబర కవులు—1

మర్యాదలు ముసుగులవంటివి. అవి మానవత్వాన్ని కప్పి అణచి వేస్తాయి. వాటిని తొలగించుకొని తాను తానుగా బతకాలి. తన తనాన్ని నిలబెట్టుకోవాలి. "మానసిక దిగంబరత్వం కోసం నిత్య సచేతన ఆత్మస్ఫూర్తితో జీవించడమే మా ఆశయం." అని హిందీ 'ధర్మయుగ్' పత్రికలో ఈ కవులు ఒక లేఖ ప్రచురించినట్లుకూడా పై వ్యాసం పేర్కొంటున్నది.

కొత్త మతాన్ని, కాకుంటే, అపూర్వ సందేశాన్ని, ఇచ్చే ప్రవక్త మాటలు కొతుకుబడి ఉన్నట్లే ఈ మాటలుకూడా చేరవేయదలచుకొన్న గంభీరార్థాన్ని సరిగా అక్షర నిక్షిప్తం చేయలేకున్నాయి. అయినా ఆ మహార్థంయొక్క రూప రేఖలు స్పష్టాస్పష్టంగానైనా దృగ్గోచరమవుతూనే ఉన్నాయి. "నవ జీవన విధానాన్ని రూపొందించాలని మా తపన." "శ్వాసించే ప్రతి వ్యక్తితో సారూప్యంచెంది, వ్యక్తి అస్తిత్వ పరిరక్షణకోసం, అంతరంగంలో అణగి పడివున్న ఆరాటాన్ని అసంతోషాన్ని విసుగును, అక్షరాల్లో వ్యక్తీకరించి నూతన విశ్వాసాన్ని కలిగించాలని మా తత్పరత. మానవుణ్ణి అశ్లీలత, వికృతి, మూఢనమ్మకాలు, ఛాదస్తాల నుండి వేరుచేయాలని మా ప్రయత్నం."

స్థూలంగా వీటిలో ఏ ఒక్క అంశంతోనూ మానవతావాది అయిన ఛాపుకునికి పేచీ ఉండనక్కరలేదు—అన్నీ సదాశయాలే. Man is the measure of all things అన్న ప్రాచీన గ్రీక్ కాలం నుండి, మానవతావాదానికి మకుటం తొడిగిన నూతన జ్ఞానోదయపు (Renaissance) కాలం వరకు, మళ్ళీ శతాబ్దాలుదాటి ఆధునిక విజ్ఞాన ప్రగతినీ మానవతావాదానికి అనుసంధించిన 18 వ శతాబ్దివరకు, ఈ వాదం ఎన్నో మార్పు చేర్పులకు లోనైంది. అయితే ఇటీవలి కాలంలో సాహిత్యాది కళలకూ విజ్ఞాన శాస్త్రానికీ స్పర్థ మొదలై, సర్ సి. పి. స్నో వర్ణించినట్లు (Two cultures) పరస్పర బాహ్యాలన్నంతగా రెండు సంస్కృతులు తలలెత్తాయి. వీటిని సమన్వయించడమే నేటి మానవతావాదినెదుర్కొనే సమస్య. సాహిత్యపరులు ఈ యుగంలో వైజ్ఞానిక ప్రగతికి పెడమొగంపెట్టి, యంత్రద్వేషుల మనస్తత్వాన్ని సమకూర్చుకొంటున్నారని స్నో ఆరోపించాడు (Two cultures and A second book) ఇది యథార్థమే. 'నగరం' అనే సంకేతం ద్వారానూ 'నాగరికత' అనే మాట ద్వారానూ దిగంబర కవులు విధ్వంసింపబూనుకొన్నది వైజ్ఞానికాభ్యుదయం మనకు ఇచ్చిపోయిన, ఇస్తున్న ఇవ్వగలిగిన అపార అమూల్య వి యసంపత్తిని కూడానా?

అవునేమో ననిపిస్తున్నది.[2] ఒక విధంగా ఈ ఉద్యమాలన్నీ మానవ మేధస్సంపత్తిని హృదయం పేరిట కంటగించుకొంటూ, సహజ ప్రవృత్తులపేర (Instincts) హేతువాదానికి తలకొరివి పెట్టే ఒకానొక హేతునిరాకరణ తత్వంలో (irrationalism) అంతర్భాగాలు; ఆ నదిలో ఇవి అలలు. ఈ ప్రమాదాన్ని దిగంబర కవులు గుర్తించారా? లేదనుకొంటాను.[3] వారి కవితలూ, తత్వవివరణలూ ఆలాంటి ఆశను కల్పించడంలేదు. హేతువాదమే ప్రధాన దృక్పథమై, ప్రగతివాదమే జీవగర్రై, చరిత్రను సువ్యక్తులైన మానవుల అధీనంచేసే సోషలిస్టు మానవతావాదానికీ, ఈ వాదానికీ ఎక్కడ ఉంది పొంతన? మార్క్సిస్టులు ఎత్తిచూపే మనిషి ఆర్థికజీవి, నిజమే. ఆర్థికం మూలకందమైన ప్రపంచంలో, మనిషి చేసే కాయకష్టం ఫలితంగా సమకూరే వస్తుసామాగ్రి తనకుకాకుండా పోవడమేగాక, అవి మరొకరికి చెందిపోయి బలమిచ్చి, శక్తినీ అధికారాన్నీ ఇచ్చి తనను అణగార్చేందుకు సాధనాలౌతున్నప్పుడు, తనది తనకు ఎదురు తిరుగుతున్నప్పుడు, alienation సమస్య ప్రధాన సమస్య అవుతున్నది. దాని పరిష్కారంలోనే మానవుని స్వాతంత్ర్యమూ సౌఖ్యమూ ఇమిడి ఉన్నాయి. ఇది మార్క్సిస్టు మానవతావాద దృష్టి. అది 'దిగంబర' కవులకు పట్టని సంగతి. సామాన్య విమర్శకులలాగానే వీరుకూడా మార్క్సిజంలో వ్యక్తికీ సంఘానికీ మధ్య, స్వేచ్ఛకూ అధికారానికీ మధ్య, ప్రధాన వైరుధ్యమున్నదనుకొంటున్నారు.

---

2. నాగరికతా వ్యామోహంలోపడిన పతిత జాతికి జాగృతి కలిగించేందుకని, చరిత్రకారుల ముక్కు చెవులు కోయడం, ప్రచండ వైజ్ఞానికులను "బత్తల బజారుకీడ్చడం" అనంత అమాయక మానవ జాతిని/అనాదిగా అధ్వాన్నముగా పరిపాలించే/పిడికెడు మేధావులకు/పిరామిడ్లు కట్టాలనుంది" అనడం ఈ దృక్పథాన్నే సూచిస్తాయి.— సూర్యస్నానం, జ్వాలాముఖి రచన, దిగంబర కవులు—1.

3. "నరనరాల్లోసాగే సత్యాన్వేషణ," "ఎముకల ప్రళయ గర్జనలు," "సహజ సైంధవాలహేష"వంటి పొడి విడిమాటలు సూచించేది, మేధస్సు కంటె తజ్జన్యమైన హేతుబుద్ధి కంటె నిజమైనవీ నికార్సయినవీ మానవుని సహజ ప్రవృత్తులేనని. అవి మేధస్సు కంటె ప్రాచీనమైనవికూడా. మనిషిని పశువుతో అనుసంధించేవి ఇవే. వీటిని అదుపులో పెట్టకపోతే అవి మనిషిని అదుపులో పెడుతాయి. "అది మానవుడు విన్న ఆదిశబ్దం," "మాతృ గర్భంలో మాటలు నేర్చుకొన్న శిశువు పెట్టిన తొలి పొలికేక"—జాంతవ ఘోషనే సూచిస్తాయి—అగ్ని ప్రవేశం, ఎముకల కేకలు, భైరవయ్య రచనలు, దిగంబర కవులు—1.

అందుచేతనే వారు వ్యక్తి మాత్రుణ్ణి పూజా పీఠంపై నిలుపుతున్నారు. వీరేకాదు—జాంపాల్ సార్త్ చేసిందీ అదే. అయితే మనిషి తనీగా "ద్వీపం"లో లేడు. అతని భాష, భావం, నడవడి, సౌఖ్యం—ఇతర వ్యక్తులతో ముడిబడి ఉన్నాయి. ఈ ముడి ప్రాణపూర్ణమైనది. కాబట్టి వ్యక్తి అంటూ ఒకణ్ణి వేరుచెయ్యడం, వాడివి అంటూ కొన్ని బాధలను యాతనలను గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యడం. వినడానికీ చదవడానికీ బాగుంటుందిగాని నిజానికి సరిపడదు. మనిషి సమాజంలో ఉన్నట్లే సమాజం సూక్ష్మరూపంలో మనిషి మనస్సునీ గుండెనీ అంటిపెట్టుకొని ఉంది. ఇది ప్రభు సేవక సంబంధం కాదు; అన్యోన్యాశ్రయత్వం, అవినాభావమూ. వ్యక్తి నిర్వేదం అని అస్తిత్వవాదులంటున్నది తాత్వికమైన భావన మాత్రమే. పైగా పట్టి నిర్వేదమూ పైక్లబ్యమూ నిరాశకూ నిస్పృహకూతప్ప పనికిరావు. ఈ రెండు చందాల మార్క్సిస్టు. ఎగ్జిస్టెన్షియలిస్టు తత్వాలు స్ఫురిస్తున్న విషయం "దిగంబర" కవులకు తెలిసే ఉండవచ్చు.[4] అయినా భిన్నాంశాల సమ్మిశ్రణవంటి దానికోసం ప్రయత్నిస్తున్నారంటే, ఏదోఒక ఉభయసాధారణమైన గుణం—మానవతావాదం—ఆ రెండు తత్వాలమధ్య సేతువు అయినందుచేతనే నేమో! ఇందుచేతనే అభ్యుదయ కవితకూ దిగంబర కవితకూ ఒక నిరంతరాయతకూడా ఏర్పాటౌతున్నది. అవి వేర్వేరు దినుసులేగాని విమర్శగా చూడనివానికి ఒకేలాగున కన్పిస్తాయి. అభ్యుదయ కవులు "నల్ల మందు" తిని కునుకుతున్నారన్నప్పుడూ, "ధ్వంస రచనకు ధ్వజమెత్తిన వీరులు—ఒక్కొక్కరే నీడల్లో నిలుచున్నారు" అన్నప్పుడూ, తమకు అభ్యుదయ కవులు తోడైవస్తే బాగుండునని దిగంబర కవులు అనుకొంటూ ఉండవచ్చు. నిజానికి, ఆ పొత్తుకలియదు. గొంతులు రెండూ కలిసినట్లే కలిసి వేర్వేరు స్వరాలుగా విడిపోయి దేనికి అదిగా ఈ రెండుమార్గాలూ నిలవక తప్పదు. "ధ్వంసరచన" "హింసనచణ" మైనదేకావచ్చు, అభ్యుదయ కవులకు ధ్వంసమే పరమార్థంకాదు. నాగరికతనూ, సంస్కృతినీ నిర్విచక్షణగా గర్హించే తత్వంకాదు వారిది.

నిజానికి దిగంబర కవులుకూడా నవజీవన విధానాన్ని సృజించ గోరుతున్నారు. అయితే అది ఎలాంటిదో వారిలో వారికే ఒక నిర్దిష్టమైన అభిప్రాయం ఏర్పడినట్లు లేదు. "పునర్ యోనీ ప్రవేశం" చేసి భ్రూణరూపంలో మాతృ గర్భాన్ని మహిమాన్వితమైన మందిరంగా భావించుకొంటూ ఉండి పోదామని ఒకరు అనేక సంకేతాల ద్వారా, రూసో (Rosseau) స్వప్నించిన సహజస్థితి (State of Nature)లోని

4. Existentialism and Humanism: jean-Paul Sartre, 1946.

అకృత్రిమమూ సుగుణ సంపన్నమూ అయిన ఆదిమయుగచిత్రాన్ని (Primiti మెచ్చుకొంటున్నట్లన్నారు. ఆ చిత్రంలో స్వర్ణయుగంలాంటి దాన్ని స్థా కొంటున్నారు. సృష్టి వికసించి పరిణామం జటిలమై నాగరికత ఏర్పడేకొద్దికీ, సు సంతృప్తికీ ఎన్నో అవాంతరాలు ఏర్పడినట్లు భావిస్తున్నారు. వాంఛలు పెరగ జిజ్ఞాసకలగడం, విజ్ఞానం ఎదగడం, తృష్ణకు తుదిలేకపోవడం—ఇదంతా మా జాతిని భ్రష్టు పట్టించిందని అనుకొంటున్నారు. కాని వెనకటికి ఎంత అంద ఉండేది లోకం!

"నాడు
మానవతా ఝరాలు పారాయి
మంచితనం తీరాలు వెలిశాయి
పాప పుణ్యాతీతలోకం శాంతివెన్నెలను సాకింది
వర్గాలు లేని మానవ స్వర్గాలు
నదుల నాగరికతల్లో తీర్థాలుగా వెలిశాయి.''

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికికూడా విప్రతిపత్తిలేని విధంగా తిరుగు ప్రయాణం సాగించారు "జ్వాలాముఖి.'' ఈ చారిత్రక చిత్రం పూర్తిగా స్వకపోల కల్పితమే. నదుల నాగరికతనాటికీ సమాజంలో వర్గాలు ఏర్పడ్డాయి. అయినా ఆ సమాజం స్వర్గతుల్యమా? విజ్ఞానం విషతిక్తమా? హుఁ(వ్వ! విశ్వనాథవారికి లౌకిక వాంఛావిలసితమైన ఈ నాగరికత "కుహనా'' నాగరికత. ఈ దిగంబర కవికి పరిణామంకారణంగా మానవారామం చెడింది. ఆయన ఆధ్యాత్మిక ప్రవణత్వానికీ, ఈయన మార్మిక ప్రలోభానికీ గమ్యంలో లక్ష్యంలో ఏకీభావం సమకూడింది.5

5. ఈ పెద్దగేయంలో "సృష్టి రహస్య గహ్వరాంతరాల్లోకి/స్వస్థానం కోసం మహాభినిష్క్రమణం'' చేయబూనిన కవి ఏయే అనుభూతులు—మతానికి ఎంత సన్నిహితమైనవో అవే చెబుతాయి—పొందాడో చూద్దాం:—"మెత్తని మాంసపు తెరలు/జిలుగు వెలుగుల పొరలు/కళ్మలాల గర్భకవాటాలు/మసృణ మాంసల యజ్ఞోపవీతాలు/చర్మ సింహద్వారాలు/మర్మ కర్మాంగణ మంగళ వాద్యాలు/ మాయాలోక మహారణ్యాలు/లో లోయల విచిత్ర వీధుల ఆనందాలంకరణలు/దాటి/ ఆవల/అవల/కోవెల/కొత్తకోవెల/లోలోయలో కోవెల/వెలుగుల్తో వికసించిన కోవెల/ పరిమళాకాశం గర్భగుడి/చేరాను''....వెన్నెల కొలనులో పడి నిరాకారకమలాన్నె

…మైన అస్తిత్వం భౌతిక ఆనందంతోబాటు మనస్సుని సర్వదా సచేతనంగా ఉంచి …దరిలోనూ నిలబడి తనలోతాను జీవించడం" (దిగంబర కవులు—2—"మేం ఏం …రుతున్నాం")—అనే వాక్యంలోని భౌతికానందం ఈ పరిణామ ఫలితమైన …జ్ఞానికాభ్యుదయానికి ని బుుణపడి ఉండలేదా? సుఖాన్నిచ్చే యంత్రోపకరణలు మాన…త్మకు శృంఖలలుగా మారాయంటే, తప్పు యంత్రోపకరణలదా, వాటికి …ోదకుడైన సహ మానవునిదా? ఈ శాస్త్రీయాభ్యుదయమునేది తటస్థమైనది. దానిని తప్పుతెన్నులు పట్టించేవారిని అనవలసిన మాటలతో, సుఖకారణాలైన విజ్ఞాన విషయాలను అనడం, ఎక్కికూర్చున్న చెట్టుకొమ్మలను కత్తితో (బండకత్తితో) చెలిగి వేసుకోమని మనిషికి ఫేషైన సలహా చెప్పడమే!

అణ్వాయుధాలు యుద్ధప్రమాదాన్ని తెచ్చిపెట్టాయా, యుద్ధావసరాలు

తేలి పరంజ్యోతినై పరిణామం ప్రమిదలో ఆగి ఊగి, నిశ్చల సమాధినికూర్చు కొని / ఆశానురక్తినుండి / విషయ వాంఛాసక్తినుండి/దేహంనుండి / అహంనుండి/ విముక్తి" సాధిస్తున్నాడు—పునర్ యోనీ ప్రవేశం, జ్వాలాముఖి, దిగంబర కవులు—2.

కొత్త మతానికి కొత్త కోవెల—బాగానే ఉంది. మరొక కవి—నిఖిలేశ్వర్— నవ మానవుణ్ణి "ఆత్మయోని" నుండి వెలువరిస్తున్నాడు. ఆకలి, కామం, కలలు, కన్నీళ్ళు, ఇవి సర్వ మానవులకు సాధారణ విషయాలు కాబట్టి "మనిషిలోని మర్మజ్ఞాన మంతొకటే" నంటున్నాడు చెరబండరాజు. ఇలా ఒక "కాస్మిక్ జాతి" పుట్టుకొస్తుంది. దీనికి సంస్థాకృతి దాల్చిన మతంతో ప్రమేయం లేదు.

"మనిషి. రక్తం, ప్రాణం ముఖ్యం
లింగ భేదాలు వాదాలు తప్పితే
మందిర్, మజ్జిద్, చర్చి
మతాధికారుల మతాలు యెందుకు?"

(నన్నెక్క నివ్వండిబోను: చెరబండరాజు.)

ప్రపంచ పౌరులు రానున్నారు. జాతి మత వర్ణలింగ భేదాలన్నీ అంతరిస్తాయి. ఒకేరక్త సముద్రానికి మనుషులు పలునదులు. శ్రీశ్రీగారి 'ఏకరక్త సింధువు' లాంటిదేమో ఇది! కాదు, "వికాసం"లో నగ్నముని వర్ణించిన "మురిగి పోయిన శాంతినికేతన్ ఊరగాయజాడీ."